

Univerzita Karlova v Praze
Filozofická fakulta
Ústav pro pravěk a ranou dobu dějinnou
Archeologie pravěká a raně středověká

Sídliště řivnáčské kultury ve Vliněvsi
(okres Mělník)

Bakalářská práce

Zuzana Kulfierzová

2007

Vedoucí práce: Doc. PhDr. Miroslav Popelka, CSc.

Čestné prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.

V Praze 14. 7. 2007

.....

Poděkování:

Za pomoc s bakalářskou prací děkuji především PhDr. M. Dobešovi a Petru Limburskému za pomoc s vytvářením map.

Obsah

Úvod	str. 6
Dějiny bádání	str. 6
Periodisace a sídelní oblast řivnáčské kultury	str. 9
Protořivnáčská fáze	str. 9
Řivnáčská kultura	str. 10
Sídliště	str. 10
Pohřebiště	str. 13
Keramika	str. 14
Výrobky z kosti	str. 16
Broušená a štípaná industrie	str. 16
Výrobky z kovu, jantaru a mušlí	str. 17
Kult	str. 17
Hospodářství	str. 19
Obchod	str. 20
Vztahy k sousedním kulturním skupinám	str. 20
Vliněves	str. 23
Geomorfologie	str. 23
Geologie a pedologie	str. 23
Přírodní prostředí	str. 23
Historie lokality	str. 24
Výzkum	str. 24
Popis objektů a jejich nálezů	str. 25
Zhodnocení keramických nálezů	str. 37
Řivnáčské lokality na Mělnicku	str. 38
Řivnáčské domy	str. 42
Typy domů	str. 42
Funkce domů	str. 42

Konstrukce domů	str. 43
Rovinná sídliště	str. 43
Závěr	str. 45
Seznam použité literatury	str. 46
Seznam použitých zkratek	str. 50
Dodatek	str. 50
Seznam příloh	str. 51

Úvod

Ve své bakalářské práci se zabývám řivnáčskou kulturou a hlavně zpracováním jejího rovinného sídliště ve Vliněvsi (okr. Mělník). Od roku 1999 probíhá na tomto polykulturním nalezišti záchranný archeologický výzkum, který doložil osídlení od eneolitu po dobu stěhování národů. Objeveno bylo pohřebiště kultury se zvoncovitými poháry a několik hrobů kultury se šňurovou keramikou. Z doby bronzové je nejvýrazněji zastoupena kultura únětická, které patří sídliště i pohřebiště, z mladšího bronzu kultura mohylová. Výrazné je osídlení z období halštatu a laténu. Pár objektů pochází z mladší doby římské a z doby stěhování národů. Mezi lety 2000-2003 byla při výzkumu ve Vliněvsi objevena také řivnáčská kultura, konkrétně dvě řivnáčské polozemnice a šest jejích objektů.

V první části práce jsem se věnovala samotné kultuře, dějinám bádání o ní, popisem náplně a vztahům řivnáčské kultury k ostatním soudobým kulturám. Dále se zabývám popisem samotné lokality, zpracováním a zhodnocením jejích nálezů. Na konec jsem se zajímala o typy, funkce a způsoby konstrukce řivnáčských obydlí a snažila se také porovnat polozemnice z Vliněvsi s řivnáčskými chatami z jiných rovinných sídlišť.

Vycházela jsem z knihy Homolka u Stehelčevsi (1968), která je dosud jedinou samostatnou publikací věnovanou této kultuře, a dále pak z různých archeologických sborníků, časopisů, periodik atd.

Dějiny bádání

Nálezy patřící řivnáčské kultuře byly známy již v 19. století, kultura však nebyla dlouho rozpoznána a uznána za samostatnou. Na začátku 20. století je ŘiK v literatuře, díky vlivům ze severu, uváděna jako kultura nordická (Buchtela – Niederle 1910), ačkoliv jsou v ní zřejmé i vlivy z jihovýchodu. Převahu těchto jihovýchodních vlivů zdůraznil A. Stocký (1926, 93-116, 147-151). Jako první se ŘiK začal zabývat J. Axamit na počátku třicátých let 20. století, ale až v padesátých letech byla kultura uznána jako samostatný kulturní celek. Badatelé začali určovat náplň kultury, řešit problémy její geneze, vztahy k ostatním kulturám a periodizaci.

Jméno dostala řivnáčská kultura podle skalnatého vrchu Řivnáč u Žalova na Vltavě, ležícího severně od Prahy. V 19. století zde bývalo bohaté archeologické naleziště. V letech 1881-3 zde kopal roztocký lékař MUDr. Č. Rýzner. Do Památek archeologických pak napsal, že se rozhodl (na vlastní náklady), „*pastviště řivnáčské až na skálu rozkopati*“. Rýzner byl velmi pečlivý a jeho průzkum přinesl množství zajímavých poznatků. Spolu se skupinou dělníků postupně odstranil a prošel veškerou ornici z řivnáčské skály a prozkoumal i 5 m hlubokou odpadní jámu se silnou vrstvou popela, jakési pravěké smetiště.

Nalezl množství předmětů kamenných, kostěných i keramických. Kamenné předměty byly na vysoké úrovni řemeslného zpracování. Pozoruhodné jsou výrobky z paroží (dančích, jeleních a srnčích), zubů (medvěďích, koňských, vydřích a tchořích) a dalších kostí - zaječích, vepřových, ale i lidských. Objeveny zde totiž byly také dvě lidské kyčelní kosti provrtané v oblasti kolen. Komise lékařů a přírodovědců tehdy vyslovila domněnku, že se jedná o lyžiny prehistorických sáněk. Rýzner byl však v tomto ohledu skeptický a domníval se, že má před sebou doklad výkonu útrpného práva (mimořádně bolestivého vrtání kolen delikventa). Nalezl i několik amuletů, mimo jiné z článku malíčku lidské ruky. Rýznera také velmi zaujaly nezvyklé keramické nádoby s uchy ve tvaru býčích rohů (ansa

cornuta) či v podobě měsíčního srpku (ansa lunata). Na Řivnáči odkryl i pozůstatky obytných kúlových staveb. Základ jejich nosné konstrukce tvořily dřevěné kúly zapuštěné do terénu. Některé chaty byly zahloubeny do terénu a měly podlahu z hliněné mazanice.

Za velmi důležitou lokalitu z hlediska vypracování pojmu a náplně řivnáčské kultury můžeme považovat Homolku u Stehelčevsi. Zde byl v letech 1929-31 prováděn výzkum americkou expedicí V. J. Fewkese, a v 60. letech ARÚ Praha. Výzkumy prokázaly, že sídliště bylo původně opevněno, a to ve dvou fázích. Ve starší fázi se skládalo z husté palisády obepínající celou osadu. Mělo dvě brány a branku umožňující přístup k vodě. V mladší fázi byla palisáda tvořená kúly obloženými kameny umístěna na jižním úpatí kopce a severnější svahy byly rozčleněny příkopovitými záseky. Situace nasvědčuje tomu, že původně menší osada nestačila vzrůstajícímu počtu obyvatelstva. Část opevnění proto byla zrušena a nahradila je fortifikace, která ohrazovala celé sídliště. **opačná situace je ve Vraném u Slaného, kde starší osídlení má větší rozsah než mladší. Důvody k přestavbám osad byly zřejmě na různých místech rozdílné.** Ze starší fáze Homolky máme doložena i okolní nížinná sídliště, z mladší fáze chybí. Důvodem může být ono rozšíření osady, která pak mohla soustředit i obyvatelstvo z okolí.

Uvnitř sídliště stála obydlí, která byla zřejmě stavěna podle určitého řádu. Zachyceno zde bylo 25 chat a asi 39 předpokládaných obydlí. Jednalo se o domy se sloupovou konstrukcí a s podlahou na úrovni terénu, ale také o stavby zahloubené, kterých byla většina. Rozměry těchto staveb nepřesahovaly 6 m na délku a 3-4 m na šířku, takže zaujímaly plochu kolem 18-24m². Větší velikost měly jen dvě chaty (37 m² a 43 m²), ve kterých byla nalezena keramika KKA. Chaty ale stojí spolu s ostatními v řadě po obvodu sídliště a nezdají se být ničím důležitější. Zajímavé je především uspořádání obydlí. Domy tvořily celky o dvou až třech jednotkách, což může svědčit pro určitou spřízněnost mezi jejich obyvateli.

Keramika nalezená na Homolce obsahovala typické džbánky s rohatými uchy, slámované zásobnice, ale i keramiku kultury kulovitých amfor. Hroby se zde nenašly, jen jedna popelnice, která byla uložena v břidlicové skříňce v sídlištní jámě. Lidské kosti byly objeveny v některých staveních a jámách. Z nedaleké polohy Stehelčevs – U Zájězda známe tři žárové skříňkové hroby. V této poloze se také nacházelo nížinné řivnáčské sídliště (Ehrich – Pleslová-Štiková 1968).

Dalším bohatým nalezištěm ŘiK jsou Lysolaje v Praze. V letech 1930-53 probíhaly na této polykulturní eneolitické lokalitě výzkumy, při kterých byla objevena sídliště kultury s kanelovanou keramikou, kultury nálevkovitých pohárů a nejvýraznější osídlení patřilo kultuře řivnáčské. Prozkoumáno bylo asi osm řivnáčských jam s keramikou, zvířecími kostmi, kostěnými nástroji a přesleny. Doložena je místní výroba kamenné, broušené a snad i štípané industrie. Analýza zdejších nálezů významně napomohla periodizaci eneolitu v Čechách (Pleslová-Štiková 1972).

Výšinná sídliště ŘiK byla prozkoumávána ve Vraném u Slaného a také na známé ostrožně Na Zámkách v Praze-Bohnicích (naproti Sedlci), na hradišti v Praze-Butovicích či v Praze-Šárce. Prvním dobře dochovaným nálezem řivnáčské kultury v severozápadních Čechách je polozemnice, která byla odkryta v roce 1972 při výzkumu naleziště východně od obce Březno u Loun (Pleinerová – Zápotocký 1999).

Z výzkumů vedených v posledních letech je významný objev ŘiK v lokalitě Na zabitém u Turska, kde byl v roce 1998 před výstavbou velkoskládky Úholičky (Regios) prováděn předstihový archeologický výzkum. Z 57 prozkoumaných objektů jich 13 jistě náleželo kultuře řivnáčské a dalších 6 pravděpodobně také. Pozůstatky ŘiK byly nalezeny na nejvyšší poloze s dokonalým výhledem na řivnáčské hradiště. Toto sídliště zřejmě mohlo mít vztah k hradišti Řivnác, neboť vzdálenost mezi oběma body je pouhých 1850 m. Lze se tedy domnívat, že zde mohlo existovat nějaké "optické" spojení, např. pomocí kouřových signálů. Jižním směrem od vrchu Řivnáce byly objeveny pozůstatky řivnáčské kultury na staveništi H-systému ve Velkých Přílepech.

K novým nálezům patří řivnáčská chata objevená v roce 2006 při výstavbě dálnice v Hostivících u Prahy (lokalita Palouky). Polozemnice o půdorysu 4 x 4 m se nacházela v mírném svahu a byla porušena mladší laténskou chatou. V tomto roce byly objeveny řivnáčské sídlištní nálezy i v nedaleké poloze Hostivice – Tulipan park, kde probíhá ZAV před stavbou logistických budov.

Periodizace a sídelní oblast řivnáčské kultury

Periodizace eneolitu není doposud zcela ustálená. ŘiK řadíme do středního eneolitu nebo do mladší fáze středního eneolitu, i když někteří badatelé ji spolu s jevišovickou kulturou řadí až do mladšího eneolitu. Kulturu datujeme do období 3200-2800 př. Kr. Řivnáčská kultura (podobně jako JeK) vyrostla na domácím podkladu patrně pod novými vlivy z jihovýchodu (vučedolského okruhu). Protořivnáčský stupeň bádenské kultury se objevuje kolem roku 3200 př. Kr. a asi po dvě stě letech plynule přechází do ŘiK. Kultura končí kolem roku 2800 př. Kr.

zřejmě díky příchodu lidu se šňůrovou keramikou pronikajícím ze severu a severozápadu do Čech i na Moravu.

O ŘiK můžeme říct, že je kulturou českou, protože svým osídlením nezasahovala na Moravu. Jádro osídlení bylo v oblasti s vhodným klimatem pro zemědělství, především v oblasti pražsko-slánské, dále pak ve východní části středních Čech a v Poohří. Málo osídlena byla ještě dolní Berounka na jihu, povodí Bíliny na severu a střední Jizera na severovýchodě. Z východních Čech je doložena zatím jen několika nálezy (např. z Blatné, okr. Pardubice). Západní a jihozápadní Čechy patřily kultuře chamské.

Protořivnáčská fáze

ŘiK se objevuje v III. stupni bádenské kultury¹, tzv. protořivnáčském. (Dle nálezů z Kamýka byl označován i jako kamýcký stupeň). Tento stupeň tvoří plynulý a patrně krátký přechod od vlastní BK ke kultuře řivnáčské. Fázi máme doloženou jak nálezy z Kamýka u Přílep, kde byl v kulturní jámě nalezen zlomek okraje nádoby s plastickým žebrem zakončeným nad ústím knoflíkovitým výčnělkem, tak také z Lovosic (odkud je podobný nález) a hlavně z Velvar (viz níže).

V protořivnáčské fázi navazuje keramika na náplň předchozí etapy (II. - klasický stupeň bádenské keramiky), má také amfory s plastickou nebo rytou výzdobou, nezdobené trychtýřovité čerpáky a mísy neprofilované nebo s nálevkovitě rozevřeným hrdlem. Zásobnice jsou také téměř stejné, jejich povrch je však již drsněn tzv. slámováním (tzn. přetíráním vlhkým věchtem slámy). Kromě toho se objevují i tvary, které později tvoří typickou výbavu řivnáčskou (hmoždíře, džbánky s uchy typu ansa lunata, slámované nádoby).

V tomto stupni také přibývají výšinná sídliště, která ale ještě nemají tak výrazný obranný charakter jako v mladším období středního eneolitu.

Hroby jsou vzácné, přesto je znám pohřební ritus kostrový i žárový. Známe i birituální pohřeb, který obsahoval dva neúplné kostrové pohřby a jednu popelnici, amforu se spálenými kůstkami. Jedná se o hrob z Velvar, kde byly pohřby uloženy v kamenné skřínce. Nejspíše je to hrob osoby (osob?) ve výjimečném postavení.² (na obrázku vpravo je pektorál z Velvar).

¹ K objasnění nejmladší etapy bádenské kultury v Čechách, též zvané kultura s kanelovanou keramikou, přispěl V. Moucha (1960). Nazvaná dále protořivnáčskou fází (Ehrich, R. W. – Pleslová-Štiková, E. 1968, 149-153, 181-185).

² Hrob byl vybaven lasturami srdcovek (*Cardium tuberculatum* L.) upravenými v závěsky a perlami vyřezanými z kosti i vápence. Dále hrob obsahoval velké množství měděných šperků - mědí plátované kostěné korály, měděné tepané závěsky imitující srdcovky, dva manžetovité náramky a ojedinělý pŕlměsícovitý pektorál

V tomto období rovněž dochází k výraznému zvýšení produkce nástrojů vyráběných z kosti, parohu a kamene.

Řivnáčská kultura

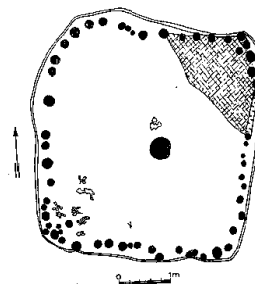
Podle výzkumů z Homolky u Stehelčevsi (Ehrich – Pleslová-Štiková 1968) můžeme řivnáčskou kulturu rozdělit na dva stupně starší a mladší. Za prvé podle tvarové a ornamentální změny keramiky a za druhé podle výskytu kulovitých amfor a misek lublaňských blat, které se vyskytují v mladším stupni.

Sídliště

Na rozdíl od neolitu jsou osady v eneolitu menší jak rozlohou, tak i menšími obytnými stavbami (dům už není dlouhý, spíše čtvercový či mírně obdélný). Typickou eneolitickou komunitu tvořilo několik rodin. Uvažuje se o dvou až šesti rodinách, přičemž každá jednotka měla průměrně čtyři členy. K těmto změnám ve společnosti začalo docházet především díky odlišnému systému zemědělského hospodaření. Sídlní areál už není stále znovu osidlován, jak tomu bylo v neolitu, ale vznikají menší sídliště, která se díky přílohovému systému mohla více rozptýlit po krajině (Lutovský – Smejtek, 2005).

Kromě rovinných osad se začíná rozmáhat zakládání výšinných sídlišť ležících v přirozeně chráněných polohách (ostrožnách, kopcích), které byly často navíc ohrazeny. Smysl těchto ohrazení se průběhem času pravděpodobně měnil. Ve starším eneolitu mělo ohrazení nejspíše smysl kultovní, ve středním eneolitu pak zřejmě sloužilo i k ochraně hospodářsky více vyspělejší společnosti.

Řivnáčskou kulturu známe především ze sídlišť a dlouhou dobu byla považována za kulturu sídlící hlavně na výšinných polohách. Zaznamenány máme desítky výšinných řivnáčských sídlišť, některé byly ohrazeny příkopem, palisádou nebo valem, u ostatních nebyl zjištěn žádný doklad fortifikace. Typickou sídlní jednotku tvořilo obydlí čtvercového půdorysu (polozemnice) o velikosti okolo 3,5 x 3,5 nebo 4 x 4 m (na obrázku je půdorys typické řivnáčské chaty z Prahy-Lysolajů z Denkrovy pískovny).

Funkce výšinných lokalit není zcela jasná. Kromě strategicko-obranné funkce mohly mít úlohu jinou, například rituálně-ceremoniální. Probíhat zde mohly i další aktivity společensko-

---

s perličkovým vybíjením v klikatkovém vzoru. Kromě toho byla v hrobě keramika, tři mísy s plastickými lištami, vybíhajícími na okraji nádoby v knoflíky (imitace závěsného provazu), velká amfora, 2 zlomky nádob a kamenná sekerka.

symbolického významu, jako je výroba, směna nebo pohřbívání. Pravděpodobný je centrální význam pro jednotlivá obydlí rozestá v krajině kolem výšinné polohy. Mnoho výšinných sídlišť je navzájem dobře viditelných, což mohlo hrát důležitou roli v komunikaci.

Pokud tedy plnila výšinná sídliště funkci obrannou, zůstává otázkou, proti komu by byla vlastně opevněna. Jestli vůči příslušníkům ostatních kultur nebo vlastnímu chudšímu obyvatelstvu sídlícímu v nížinách. O výšinných sídlištích se totiž nedomníváme, že byla sídlišti běžnými. Předpokládáme, že obyvatelé výšin se zabývali řemeslem a obchodem nebo zde žili bohatší a výše postavení jedinci a většina zemědělské populace řivnáčského období žila na sídlištích rovinných, která známe z mírnějších návrší, svahů a z nížin. Archeologicky jsou však rovinná sídliště hůře rozpoznatelná (hlavně díky zemědělskému využívání krajiny). Většinou zaznamenáme jen jedno obydlí, i přestože je při výzkumu mnohdy odkryta velká plocha o několika ha.

Kromě výšinných a nížinných sídlišť obývali lidé řivnáčské kultury také skalní převisy a jeskyně. Osídlení jeskyní známe například z Mírova pod Kozákem (okres Semily) z polohy „Babí pec“ a „Zemanova pec“ (Filip 1947), ze Srbska okr. Beroun (Hájek 1936) nebo z Kokořínska, kde v roce 1920 vyhrabali skauti řivnáčskou slámovanou zásobnicí z pod skalního převisu.

K nejdůležitějším řivnáčským výšinným sídlištím řadíme Homolku u Stehelčevsi či Řivnáč u Žalova (viz výše). Mezi největší (6-7 ha) a nejbohatší lokality patří Bohnice-Zámka³, která se nachází na ostrožně nad Vltavou mezi roklemi Čimického a Drahanského potoka a z které je většina objektů a nálezů datována právě do ŘiK.

Nad řekou Vrchlicí se tyčí další významné řivnáčské hradiště Dänemark u Kutné Hory (název podle nedalekého Dänemarského mlýna). Bylo postaveno na skalnaté ostrožně, která ho chránila ze tří stran. Hradiště se skládalo ze dvou částí, akropole a předhradí. Rozloha akropole byla poměrně malá (kolem 1000 m²). Předhradí, umístěné na mírném severním svahu, mělo proti tomu zhruba dvojnásobnou plochu. Stejně jako na Homolce probíhalo i opevňování Dänemarku ve dvou fázích. Ve starší fázi chránila akropoli jen palisáda z kůlů. Vchod byl možný ze dvou stran. Od severní strany (z předhradí) vedla na akropoli brána tzv. ulicového typu. Tento vstup byl hlavní a tvořily jej dvě souběžné řady kůlů. Vedlejší vchod (úzká branka) procházel palisádou na západní straně. Na ploše akropole stál větší počet chat.

---

³ Naleziště bylo prozkoumáno v roce 1917 bratry Hellichovými, kteří vykopali řivnáčskou polozemnici s řadami kůlových jamek po stranách., dále pak v předválečném období L. Hájkem a A. Jeništou, kteří zde objevili desítky sídlištních objektů. Spousta nálezů byla objevena i v 60. letech 20. století, kdy zde předstihový výzkum prováděli N. Mašek a M. Slabina. Nálezy z této lokality shrnul Václav Moucha. Sídlíště bylo opevněno. Stopy ohrazení jsou patrné na jihozápadní straně, kde byl do skály vysekán žlab pro palisádu.

Rekonstrukce jejich půdorysů ovšem není možná, neboť na skalnatém navrší se většinou dochovaly jen jednotlivé kůlové jámy. Na nechráněném předhradí stály chaty rozmístěné podél západní hrany svahu a na planině před bránou. Tato obydlí měla jiný tvar než na akropoli. Byla zapuštěna do země a měla čtvercový půdorys o velikosti až 6x6 m. K výbavě patřila dvě topeniště: masivní hliněná pec postavená proti vchodu a menší otevřené ohniště zpravidla zahloubené uprostřed obydlí. Nosnou konstrukci chat tvořily čtyři silné kůly a někdy také středový kůl. Stěny byly postaveny z tenkých kůlů nebo prutů propletených proutím a omazaných hlínou.

Zánik první fáze dänemarského hradiště byl zřejmě klidný a předem naplánovaný. Chaty na předhradí byly po pečlivém vyklizení spáleny a terén tak byl připraven na celkovou přestavbu hradiště. Během druhé stavební fáze se začalo budovat silné opevnění předhradí tvořené ze tří pásů příkopů, které vedly přes spálené polozemnice. Obytná zástavba předhradí během přestavby prakticky zanikla. Jakým způsobem hradiště zaniklo, nevíme, ale došlo k tomu patrně ještě před dokončením fortifikačního systému.

Důvodem, proč bylo opevnění na Dänemarku, ale i na ostatních výšinných sídlištích stavěno, mohlo být sílící vnější nebezpečí. V tomto období dochází k šíření indoevropských kmenů z východních stepí a nastupuje KŠK. Z náhlého zániku řivnáčských hradišť se zdá, že lid ŘiK těmto invazím postupně podlehl (Zápotocký 1992).

Téměř před sto lety byla z větší části odkryta další významná řivnáčská výšinná poloha, která se nachází v Praze-Šárce. Obrovské množství řivnáčských nálezů pochází především z Kozákovy skály a také z protilehlé Šestákovy skály. Úroveň dokumentace z Šárky bohužel neumožňuje rekonstrukci objevených situací.

Mezi nejrozlehlejší výšinné polohy ŘiK patří Butovické hradiště v Jinonicích, které je však jen velmi málo publikováno⁴, a naopak mezi nejmenší patří například Klobouček v Praze-Hlubočepích⁵.

Pohřebiště

V eneolitu se už definitivně oddělil areál sídliště a pohřebiště. I když u některých kultur se stále objevují pohřby na sídlištích. V mladším eneolitu už byli pohřbíváni snad všichni

---

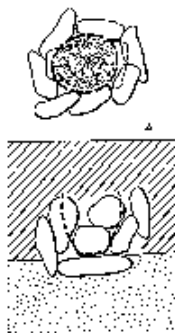
⁴ V archeologické literatuře je poloha uváděna již od konce 19. století, ale o nálezech z ní se moc informací neuvádí. O publikaci hradiště se nejvíce zasloužil N. Mašek, který v roce 1964 provedl v Butovicích malý výzkum. Objevil zde neolitickou i staroeneolitickou keramiku, a také badenskou keramiku (zlomek čerpáku). Z ŘK pak pochází nejvíce nálezů, nalezeny zde například zlomky misek na nožkách.

⁵ Velikost této polohy je kolem 1 ha. Dnes je již skoro celý Klobouček zničen. Byl postupně odtěžován při stavbě barandovských komunikací. Výzkum lokality prováděl J. Axamit v 30. letech 20. století a v roce 1980 zde vedl ZAV J. Havel. Nálezy ŘK kvůli erozím převážně ze svahů. V letech 1982-3 dalším výzkumy, při kterých odkryty čtyři zahloubená obydlí, lidská kostra a také pozůstatky palisády.

členové společnosti. Začínají se objevovat první bohaté hroby, což může ukazovat na individuální postavení významných jedinců. Těmito jedinci mohli být řemeslníci či „obřadníci“ žijící na výšinných sídlištích. Objevují se i první depoty.

Pohřební rítus v ŘiK nebyl ustálený. Setkáváme se s různými variantami popelnicových, ale také jámových žárových hrobů v kamenné skříňce i bez ní, s kostrovými pohřby na hřbitovech i sídlištích, s plochými i mohylovými hroby a rovněž se zlomky lidských kostí nalézáných v sídlištních vrstvách. Většinou známe nálezy jednotlivých lidských kostí včetně dětských kostí právě ze sídlištních jam, chat nebo příkopů např. v Homolce.

K pohřebním zvykům náleželo ukládání kusů masa nebo celých zvířat do hrobů. Podle J. Chochola spálených odlišně od lidských kostí (Vencl 1972, 501). Buď se spalovaly na jiné hranici, nebo byly přidávány do hranice dodatečně. K milodarům přidávaným do hrobů patřily kamenné (různé idoly, čepelky) a keramické (např. rohaté džbánky) artefakty. K pohřební výbavě mohly patřit také předměty z organických materiálů, ty se ovšem nedochovaly.

Největší dosud známé řivnáčské pohřebiště je z Prahy-Běchovic⁶ (viz obrázek). Prozkoumáno bylo v letech 1968 a 1969 J. Zadákem a S. Venclem, kteří zde objevili čtyři žárové a tři kostrové hroby. Kostrové pohřby byly uloženy v mělkých oválných jámách s kamenným obložením. Kvůli nedostatku datovatelných nálezů však není jisté, zda patří řivnáčské kultuře. Žárové pohřby se našly v urnách v podobě keramických zásobnic (k pohřbům používána běžná sídlištní keramika). Urny byly obloženy plochými pískovcovými bloky, které původně tvořily kamenné skříňky. Vrchní část skříňky byla odstraněna orbou. Pohřby se nejspíše původně nacházely pod mohylami, pro což by svědčila jejich větší vzdálenost od sebe a mělké uložení uren. Tvar snad mohl být kruhový, podobnou mohylu prokopal v 19. století Č. Rýzner na Stříbrníku u Řivnáče. Toto ukládání žárových pohřbů pod mohyly na povrch země by vysvětlovalo malý počet pohřebních nálezů, neboť v zemědělsky využívané krajině jich mohlo být mnoho zničeno orbou.

Ve Stehelčevsi byly zaznamenány tři hroby uložené v kamenných skříňkách, jeden z nich obsahoval i pozůstatky dítěte. Na dně kamenné skříňky z břidlicových desek se nacházela vrstva spálených kostí, tři nádoby, které rovněž obsahovaly spálené kosti, část pazourkové čepelky, předmět označovaný jako kamenný idol (rybářské závaží?) a nespálené dětské kosti.

⁶ Žárové hroby - I. hrob – žena? + zvíře, II. hrob – 3 lidé - muž?, žena?, dítě + zvíře(ata), III. hrob – dospělá osoba – žena? + zvířata, IV. hrob – dospělá osoba – žena?, určení dle J. Chochola (Vencl 1972). Kostí zvířat neurčitelné. Kostrové hroby – kosti se nedochovaly (pouze v jednom z hrobů), kostry pravděpodobně ležely v natažené poloze.

Pohřeb byl zvláštní jak kombinací kremace a kostrového pohřbu v jednom hrobu, tak také výbavou, ke které patřila nádoba s ulomeným půlměsícovitým či rohatým uchem (ansa lunata, cornuta). Tyto nádoby mohly hrát v pohřebních zvycích zvláštní úlohu.

Zda byli pohřbívání všichni zesnulí ovšem zůstává otázkou. S pozůstatky mrtvých mohlo být zacházeno stejně jako s kostmi zvířat, mohly být ponechány ve volné krajině (Ehrich-Pleslová 1968). Vyloučit nelze ani antropofagii či využití částí lidských koster, např. k výrobě ochranných amuletů, fetišů či jiných předmětů (Řivnáč, Praha-Šárka). Některé pohřební zvyklosti rovněž nemusejí být archeologicky zjištělné, například „*pohřbívání v blízkosti sídliště a na něm, tj. ukládání pozůstatků na strom, na lešení, do hrobových komor na povrchu země apod. Pohřeb nikoli do země je sice přímo archeologicky nezachytitelný, ale ve světle etnografických údajů pravděpodobněji nežli tvrzení, že mrtví nebyli pohřbíváni.*“ (Vencl 1972, 504).

Keramika

Keramika v eneolitu se skládá ze základních tvarů, které se s různými obměnami vyskytují u všech kultur eneolitu a doby bronzové. Jde o zásobnice, hrnce a hrnky, džbány, amfory a amforoky, poháry a mísy. E. Neustupný charakterizoval tento soubor keramických tvarů jako eneoliticko-bronzový středoevropský keramický komplex. Na základě nálezů z Homolky byla řivnáčská keramika rozlišena na devět základních typů (Ehrich – Pleslová-Štiková 1968, 53, Table A).

Ke keramické produkci řivnáčské kultury patří džbány s měsíčkovitými nebo rohatými uchy (ansa lunata, ansa cornuta), které jsou pro tuto kulturu typické. Vlastní ucha jsou buď bez výzdoby, nebo s dekorací ryté výzdoby v sedle, či s plastickými žebry podél rozvinutých křídel. Častým tvarem jsou hmoždíře a válcovité hrnky s uchem (i rohatým) nebo bez ucha. Dále závěsné nádoby hruškovitého tvaru s bradavkovitými výčnělky na výduti, štíhlé vysoké dvouuché či bezuché amfory drsně slámováním, zásobnice s hladkým až leštěným hrdlem odděleným od těla přesekávanou plastickou páskou a jazykovitými výčnělky a tělem drsně slámováním, otisky tkané látky či prstováním, někdy je taky použita kombinace více způsobů. Slámování se objevuje i na mísách s dovnitř zataženým okrajem, které mohou, ale nemusí mít tunelovité ucho na okraji. Dalším typem jsou mísy s vysokým ven vyhnutým hrdlem (nálevkovité mísy) s tzv. tunelovitým dlouhým horizontálním uchem (ucho může být i rohaté nebo naopak chybí).

Někdy jsou nalézány i tzv. bernburské hrnky s esovitou profilací a s vodorovnými rýžkami oddělujícími hrdlo od těla. Páskové ucho mají umístěno na hrdle a je svrchu ploché. Dříve se soudilo, že dokládají vliv ze středoněmecké bernburské oblasti, ale zřejmě jsou primární v Čechách (Ehrich – Pleslová-Štiková 1968).

Téměř výhradně z výšinných poloh známe misky typu Lublaňských blat, které jsou v literatuře označovány také jako vučedolské misky. Jedná se o misky odlišné od ostatní řivnáčské keramiky. Stojí na masivní nožce (plasticky členěné do kříže nebo zdobené), mají bohatou vnitřní výzdobu skládající se z trojúhelníků vyplněných vpichy, šrafy nebo otiskem šňůry. Také plochý okraj bývá zdoben kolmými vpichy, nebo zářezy. Tyto misky byly vyráběny snad jako prestižní či rituální keramika. Nejvíce nálezů těchto misek máme ze Zámků v Praze-Bohnicích. Dokládat by mohly styky s karpatskou oblastí, odkud známe podobný typ keramiky (misky se objevují i v kultuře jevišovické a chamské).

Řídce zastoupené keramické zboží tvoří lžíce a ploché podložky. K ostatním výrobkům z hlíny patří přesleny různých tvarů (Praha-Lysolaje). A rovněž mazanice s otisky dřev s pozůstatkem opálených stěn.

V mladším stupni ŘiK se vedle její vlastní specifické keramiky objevuje (z oblasti Slezska a středního Německa) také keramika kultury kulovitých amfor, která se stala součástí řivnáčských výšinných sídlišť (např. v lokalitách Praha-Šárka – Šestákova skála, Žalov – Řivnác, Černošice – Kazín). Zřídka je tato keramika nalézána i na nížinných sídlišťích (Březno u Loun, Blšany, Praha-Lysolaje).

Výrobky z kosti

V ŘiK je předpokládána částečná specializace výroby kostěných a parohových nástrojů. Doloženo to máme dílnami (Točík 1959, Ehrich – Pleslová-Štiková 1968). Počet nástrojů je značně vysoký (například soubor z Homolky či Bohnice-Zámky). Velká je také tvarová a funkční různorodost těchto předmětů. Určit funkci jednotlivých nástrojů není vždy lehké. Používány byly k zpracování textílií, kůží a kožešin, při výrobě a výzdobě keramiky, na pletení rybářských sítí, sloužily také k lovu a jako zbraň.

Nálezy známe ze sídlištních objektů a polozemnic. K produkci patří šídla, dláta, hladítka, oboustranné nástroje v kombinaci šídlo s hladítkem či dlátem, hroty i pěkně zhotovené hroty k šipkám. Šipky známe z řivnáčských výšinných sídlišť (Praha-Bohnice, Homolka, Vraný u

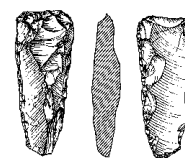
Slaného a dalších) a také ze sídlišť chamských, naproti tomu na Moravě u JeK chybí. Dále lopatky, udice, provrtané články prstů a brusle zhotovené z různých druhů tibií. Sloužily zřejmě jako hladící pomůcky na dřevo nebo kůži.

Parohová industrie se také skládá z nejrůznějších druhů nástrojů, jako jsou špičáky, udice, hroty, vrtané palice s výčnělky, které mohly být použity jako zbraň. Nalézány jsou také provrtané zuby divokých zvířat (například i medvěda), které se mohly nosit jako šperky (ozdoby). Ojedinelý je nález parohové růžice s kruhovým otvorem objevený roku 1930 v Denkově pískovně v Praze-Lysolajích. V Březně u Loun se našla parohová „dýka“ jednoduchého tvaru, kterou snad můžeme zařadit jako zbraň. Dalším zajímavým nálezem z této lokality je plochá okrouhlá destička s dvěma otvory, zřejmě spínadlo či nášivka. Tvarově podobné destičky (ale jen s jedním otvorem) známe z Homolky.

Broušená a štípaná industrie

Na výrobu broušených nástrojů používala řivnáčská kultura zejména zelený krystalový tuf, někdy značen jako spilit. Za zdroj této suroviny je považován skalní výchoz na levém břehu řeky u Vraného nad Vltavou. Identifikován J. Fridrichem a J. Kovaříkem při geologicko-archeologickém průzkumu (viz. Fridrich-Kovařík 1980). Distribuční síť tohoto materiálu pokrývá velkou část středních Čech (především Pražsko, Kladensko, Slánsko), ojedinelé i severozápadní a jižní Čechy. Na některých výšinných sídlišťích tvoří tento materiál více než polovinu celkového počtu broušených nástrojů (Čertovka-Vraný, okr. Kladno). Na Dänemarku u Kutné Hory, je zastoupení tufu téměř stoprocentní.

Díky své dobré štěpnosti bylo z tufu možno připravovat polotovary velmi blízké výslednému tvaru artefaktu. Po vybroušení a vyleštění měla sekera navíc velmi hladký povrch. Důležitá byla nejspíše i estetická působivost výrobku. Nálezy polotovarů, zlomků seker nebo pracovního odpadu jsou na řivnáčských výšinných sídlišťích velmi častým jevem (například polotovary z Bohnic–Zámky a hradiště v Butovicích).

V řivnáčské produkci převládají sekerky typu Slánská hora, které jsou ploché, kvadratické s asymetricky broušeným ostřím. Vyskytují se ale i masivní a delší sekery a výjimečně se tuf používal i pro výrobu vrtaných nástrojů (například sekeromlat z Risut, okr. Kladno) /viz Pleiner-Rybová 1978/. Zajímavou skupinou broušených nástrojů jsou i nože a větší sekáče z břidlic. Tyto nálezy nejsou tak časté (kamenný nůž či sekáč s vyklenutým zaobleným hřbetem a rovným ostřím známe z Bohnic-Zámky).

Štípaná kamenná industrie zahrnuje drobné nástroje jako jsou plošně retušované trojúhelníkovité hroty šípů, ústěpy či čepele, které byly nasazeny do srpů. Jako materiál na výrobu štípaných nástrojů sloužil pazourek a křemenec.

Jedním z častých nálezů jsou kamenná drtidla, která byla používána v každodenním životě k rozemílání obilí.

Výrobky z kovu, jantaru, mušlí

Nástroje z kovu jsou v době ŘiK ještě vzácné a více se začínají objevovat až u kultur mladšího eneolitu (KZP, KŠK). K řivnáčským nálezům patří měděný průbojník či šídlo z Tetína, spirálky z Tetína a z Kamýku, drát z Úholiček, drátěná záušnice z výšinného sídliště v Toušeni u Brandýsa nad Labem. Vzácné jsou rovněž nálezy jantaru, který je nalézán na výšinných sídlištích. Dovážen byl z pobřeží Baltského a Severního moře (Kazín). K výrobě nožů či šperků sloužily po přebroušení také škeble a lastury domácího i cizího původu (srdcovky) /Pleiner – Rybová 1978, 257/.

Kult

V eneolitu mizí ženské idoly, uctívané v neolitu, a ve velké míře se objevují předměty (kamenné sekeromlaty), které značí vzrůstající význam muže. Jako mužský artefakt se interpretují nejen díky tomu, že se jedná o zbraň či odznak moci, ale také kvůli jejich mnohdy falickému tvaru (v období KNP tzv. sekeromlat s čepcovitým týlem). Již z neolitu máme doklady uctívání býka, jako symbolu plodnosti a regenerace stáda (nález býčí hlavy na nádobě kultury s lineární keramikou v Praze-Sedlci). Kult býka pak pokračuje i v eneolitu, například severně od našeho území v kultuře nálevkovitých pohárů a kultuře kulovitých amfor byly rituálně pohřbívány páry dobytčat, někdy ještě ozdobena disky se slunečními symboly. Nejspíše se jednalo o rituální obětiny pro božstva slunce či úrody (Lutovský – Smejtek 2005, 286-9).

Motiv býčích rohů bývá dáván do souvislosti se středomořskými „posvátnými rohy“, které jsou vykládány jako symbol plodnosti, sexuální síly a Měsíce (Neustupný 1941). Hovězí dobytek měl kromě rituálního významu jistě také význam společensko-ekonomický a vlastnictví stáda přispělo k vytvoření společenské diferenciaci a moci jednotlivce. Vedle býčích rohů bylo dalším symbolem slunce znázorňované v podobě soustředných kruhů (někdy i s křížem) na terčících z kosti, mušlí, jantaru a mědi (Moucha 1981). V ŘiK známe podobné terčíky z více lokalit, např. z Homolky (kostěný terčík s jedním otvorem) nebo z Března u

Loun (okrouhlá destička, tvarově podobná té z Homolky, ale se dvěma otvory). Motiv se vyskytuje u více kultur mladšího eneolitu a pokračuje i v starší době bronzové (v ÚNK se tento motiv používal na bronzových jehlicích) a je nalézán po celé Evropě. Slunce zřejmě hrálo významnou roli po celý pravěk, svědčit pro to mohou i některé hroby zemřelých, které byly orientovány k světovým stranám (například u eneolitické KZP nebo u KŠK).

V řivnáčské kultuře se setkáváme hlavně s nálezy, které souvisí s kultem dobytka. Z výšinného sídliště Homolka u Stehelčevsi máme doloženy antropomorfní idoly s rohatou, respektive půlměsíčitou hlavou, drobný nález hlavičky hliněného idolu s rohy, který se nejspíše nasazoval na podstavec z organické hmoty (na obrázku vpravo), zoomorfní nádoby i plastiky (hlava lišky ze Žalova). Antropomorfní plastiky, s rohy místo hlavy a zdobené vpichy, se vyskytují i v oblasti kultury jevišovické a v Karpatské kotlině (Ehrich – Pleslová-Štiková 1968).

Jestli můžeme ztotožňovat se zvířaty i měsíčkovitá či rohatá ucha (*ansa lunata* a *cornuta*) džbánek řivnáčské kultury, zůstává otázkou. Džbány nejspíše souvisely s picím rituálem (ucho na džbánu mohlo sloužit také jako opěra pro slámku, kterou se nápoj pil). Byl také vysloven názor, že osaměle stojící objekty na výšinných sídlištích, ve kterých se výrazněji vyskytují džbány s *ansae lunatae*, jsou kultovní místa (Knor 1946). Nálezy těchto nádob máme i z hrobů, lze tedy předpokládat, že mohly mít význam i při pohřebních rituálech. Rovněž misky lublaňských blat z výšinných sídlišť mohly být používány k rituálním účelům.

Setkáváme se i s amulety v podobě malých sekeromlatů, známých již od neolitu z kultury s vypíchanou keramikou, z eneolitu nalezen např. keramický model sekeromlatu z řivnáčské chaty ze Zličína. Ke kultovním předmětům můžeme řadit i bubny, jež využívali šamani při magických rituálech nebo při tanci k přivedení k tranzu (nález bubnu ve Vraném u Slaného, v Lobči okr. Mělník).

Hospodářství

V eneolitu došlo ke značné změně zemědělského hospodaření. Krajina začala být výrazněji narušována, hlavně díky odlesňování. Ke změnám mimo jiné přispělo rozšíření oradla, které umožňovalo rychlejší obdělávání polí. Byl to sice jen dřevěný hák, ale proti ručnímu okopávání znamenal pokrok. Vzrostl důraz na chov dobytka (skotu), což zase souvisí s vynálezem jha umožňujícího záprah (v eneolitu se sice již objevuje kůň, ale zřejmě ještě nebyl zapřahán). S vynálezem čtyřkolého vozu pak byl skot využíván i k dopravě. Díky přispění všech těchto změn v hospodaření, pak došlo ke zvratu ve společenských poměrech.

Tradičně se má za to, že v eneolitu vzrůstal význam muže, který měl větší sílu k namáhavé orbě, k pastevecké práci a ovládání zvířat. Muž také chránil majetek před sousedy a cizinci, lovil, doloval kamenné suroviny, učil se tavit rudy a zpracovávat kov a také budoval opevnění na výšinných sídlištích, na které se lidé uchýlovali před hrozícím nebezpečím.

O ŘiK můžeme říci, že se zabývala zemědělstvím, chovem dobytka a zároveň také výrobou různých předmětů a obchodem. Chov dobytka v řivnáčské kultuře máme spolehlivě dokázaný hojnými nálezy kostí na sídlištích, ale také kultovními předměty (rohaté idoly) ukazujícími na uctívání zvířat. Stádo skotu patrně sloužilo i jako důkaz prestižního postavení významných mužů. Pěstování plodin je doloženo obilím, které je občas nalézáno v kulturních

jámách či polozemnicích, a také nálezy, které dokumentují zpracování nebo manipulaci s obilím. Jedná se o drtidla a drtící kameny a různé druhy slámovaných či voštinovaných zásobnic (viz obrázek). Obilí se zřejmě pěstovalo na nížinných sídlištích, protože na výšinných sídlištích není pro pěstování vhodná půda. Lze tedy předpokládat, že se obilí na výšinná sídliště dostávalo nejspíše jako předmět obchodu a zde pak bylo ukládáno do připravených zásobnic.

Ač je jisté, že se kultura zabývala zemědělstvím, chybí nám zemědělské nástroje, které by toto potvrdily (Mašek 1961). K inventáři ŘiK patří sekerky nebo dlátka obdélníkovitého tvaru se zbroušenými hranami. Ze Zámek u Bohnic máme nástroj z parohu s otvorem vrtaným rovnoběžně s ostřím, který pravděpodobně sloužil jako motyka. Za doklad zemědělství můžeme považovat štípané nástroje, které jsou nalézány v hojném množství a z nichž některé mohly být používány jako součásti srpů. Archeologicky nezachytitelné jsou nástroje a nádoby z organických materiálů (například proutěné koše, dřevěné nádoby), které byly určitě také vyráběly, ale bohužel se nedochovávají.

Obchod

V eneolitu se čím dál více rozvíjí také obchod. Kromě surovin, s kterými se obchodovalo již v neolitu, jako je baltský pazourek, mušle ze středozeří či sůl, se v eneolitu navíc začíná směřovat měď (z oblasti Alp a Transylvánie) a jantar (z Pobaltí a Severního moře). Drahé kovy (zlato a stříbro) se objevují až v mladším eneolitu u KZP.

Zatím mnoho nevíme o tom, jakým způsobem probíhala přeprava předmětů určených k obchodu. Uskutečňovat se mohla buď po souši na vozech zapřažených dobyt看, nebo po vodě. K plavbě po řekách se snad používaly nejstarší typy plavidel, jako jsou vory nebo tzv. dlabanky (čluny vydlabané z kmenu stromu), či jiné jednodušší typy lodí (lodiček). Tyto a

jiné typy plavidel máme doloženy ze západní a severní Evropy a z oblasti Středozeší. Přeprava po vodě se zdá být nejrychlejším tehdeším způsobem dopravy.

Není pochyb o tom, že i ŘiK měla obchodní kontakty s ostatními kulturami. Tyto kontakty s největší pravděpodobností probíhaly na řivnáčských výšinných sídlištích, z kterých máme mnohem bohatší nálezy, než ze sídlišt' z nížin. Dokládat to můžou i některé předměty, které se vyskytují jen zde, jako například misky lublaňských blat nebo keramika kultury kulovitých

amfor. Taktěž nálezy jantaru a středomořských mlžů (srdcovek – viz obrázek) svědčí pro obchodní styky mezi kulturami (např. Velvary - okr. Kladno, Homolka u Stehelčevsi).

Vztahy k sousedním kulturním skupinám

Řivnáčská kultura je jedna z mnoha, které se objevily po rozpadu velkých nadregionálních kulturních komplexů (KNP a BK). Do tohoto období patří kultura chamská s osídlením v západních a jihozápadních Čechách a jevišovická kultura na Moravě a v mladším stupni řivnáčské kultury se ve středních a severozápadních Čechách objevuje kultura kulovitých amfor, která přichází ze dvou směrů: hlavní severozápadní proud ze středního Německa a druhý (východní) proud z oblasti Slezska. Na konci období ŘiK se objevuje kultura se šňůrovou keramikou.

Východně od řivnáčského území, hlavně na jižní Moravě, sídlila jevišovická kultura. Již v roce 1914 upozornil J. Palliardi při výzkumu Hrádku u Čáslavi na shodu prvků tehdy ještě neznámé řivnáčské kultury s jevišovickou kulturou (vrstva jevišovice B). Zdůraznil, že na Moravě se uplatnily více vlivy z jihovýchodu a v Čechách spíše ze severu. Vzájemný vztah ŘiK a JeK je vázán především na zpracování a zhodnocení materiálu jevišovické vrstvy B. U obou kultur se vyskytují obdobné základní typy keramiky i některá výzdoba. Například zásobnice s hlazeným hrdlem a slámovaným tělem, hmoždíře s širokým páskovým nebo tunelovitým uchem, misky na nožkách či džbánky s rohatým uchem (ansa cornuta). Některé tvary jsou v ŘiK výraznější (např. nálevkovité mísy), a naopak některé jsou vzácné (baňaté dvouuché amfory s úzkým hrdlem). Rozdíly mezi keramickou náplní ŘiK a vrstvou Jevišovice B se jeví především na přítomnosti kulovitých amfor a bernburských koflíků výlučně v řivnáčské kultuře. Naopak nádoby JeK jsou bohatěji zdobeny rytými ornamenty nebo brázděným vpichem. Lze říci, že obě kultury mají dostatek shodných prvků, abychom je mohli považovat za současné nebo skoro současné (Pleslová-Štiková 1971).

Západně a jihozápadně od ŘiK, převážně na Plzeňsku, také v povodí Střely a ve středním Povltaví, sídlila kultura chamská, s územím převážně ve vyšších dosud neobydlených a málo úrodných polohách a s chladnějším podnebím. Mezi ŘiK a CHK předpokládáme užší styky.

Keramika obou kultur je tvarově podobná, proto není jednoduché říci, které prvky si kultury mohly předávat. Například ucho typu ansa cornuta. Ovšem ani výskyt tohoto tvarového a výzdobného prvku nemůžeme zcela určitě pokládat za důkaz kulturní výměny, neboť výskyt uch ansa cornuta můžeme sledovat vedle řivnáčské kultury i v inventáři JeK (horizont jevišovice B), v západní části kultury kulovitých amfor (nálezy ŘiK na sídlištích KKA) a u bavorské CHK (Prostředník 2001). Silnější styk a vliv ŘiK se projevuje v hmotné výbavě mladší fáze CHK. Více se uplatňuje plastická výzdoba nádob, například slámování zásobnic, častější jsou i sekerky typu slánská hora.

Kulturu kulovitých amfor můžeme rozdělit do dvou proudů, na západní a slezskou (východní) podle toho, kterým směrem se dostávala na naše území. Západní skupina KKA se dostávala do oblasti ŘiK ze severozápadu (do SZ Čech, pražsko-slánské oblasti až po Kolínsko, např. Kostelec nad Labem). Nejpravděpodobněji postupovala proti proudu Labe. Slezská skupina (východní skupina) pronikala z Poodří na Opavsko a také do severovýchodních Čech (na Moravě keramika KKA také v prostředí jevišovické kultury). Hranice mezi západní a východní skupinou kultury kulovitých amfor probíhala zhruba mezi Pražskem a Kolínkem. V ŘiK se objevují nálezy z obou skupin.

KKA známe především z řivnáčských výšinných sídlišť, ale máme i několik málo dokladů o výskytu ze sídlišť nížinných (např. z Března u Loun či Blšan). Tento výrazný rozdíl může být způsoben tím, že máme dosud omezené znalosti o rovinných sídlištích, nebo mohlo jít o doklad nějaké (ceremoniální) směny, ke které docházelo právě na výšinných polohách.

V nálezech ŘiK můžeme najít hlavně keramickou příměs KKA. Na některých řivnáčských výšinných sídlištích, například Bohnice – Zámka, se KKA vyskytuje jen sporadicky, a spíše v původní podobě, na jiných, např. v Praze–Šárce, je nalézána keramika kulovitých amfor ve velkém množství, což může svědčit pro pravidelné a dlouhodobé kontakty obou kultur. Jedním z vysvětlení může být, že keramika KKA byla na Šárce nejspíše vyráběna. Uvažuje se o meziregionálních svatbách probíhajících mezi komunitami řivnáčskými a komunitami kulovitých amfor. V jiných interpretacích se hovoří o cizích obchodnících apod. (Lutovský – Smejtek 2005). Ženy, které se přivdaly, zřejmě ještě nějaký čas vyráběly keramiku ze své domoviny. Z nálezů z Března u Loun máme doklady styků těchto kultur doloženy použitím hrnčířské technologie KKA při výrobě typické řivnáčské zásobnice, kontakty doloženy také z nedalekých Blšan.

Zdá se, že ŘiK, CHK a KKA spolu žily v souladu, nejpravděpodobněji hospodářsky motivovaném. A je více než pravděpodobné, že mezi nimi probíhaly obchodní kontakty, přičemž nejlepší spojení mohly představovat zejména řeky Labe, Vltava a Berounka.

Na konci období ŘiK nastupuje kultura se šňůrovou keramikou, kterou už řadíme do mladšího eneolitu. Vztahy mezi ŘiK a KŠK nejsou zatím zcela jasné. Dle některých badatelů (Ehrich – Pleslová-Štiková 1968) existovala KŠK na našem území již před zformováním ŘiK a přetrvala i po jejím skončení. Ve středních i severozápadních Čechách se objevují nálezy KŠK mezi řivnáčskými nálezy (např. Dobříčany, Tušimice, Kamenná Voda), dále také nestratifikované nálezy na výšinných sídlištích (například Praha Bohnice – Zámka). Nejčastější je případ, kdy hrob KŠK porušuje sídlištní objekt ŘiK (Praha – Lysolaje, Obrnice, Tušimice) /Pleslová-Štiková 1978/.

Řivnáčskou kulturu známe hlavně ze sídlišť a její pohřebiště jsou spíše vzácné. Naproti tomu sídliště KŠK téměř neznáme a doloženo ji máme především z pohřebišť, na kterých se setkáváme s individuálním pohřbíváním (muži, ženy i děti mají jiný způsob ukládání těla, i přidávané milodary se pro jednotlivá pohlaví liší). Kvůli absenci sídlišť je KŠK považována za kočovnou společnost, která se zabývala pastevectvím. Obě kultury tedy mohly žít vedle sebe, ŘiK jako domácí usedlíci a KŠK jako kočovníci. V tomto případě by se museli dělit o pastviny pro dobytek (ať už dobrovolně či ne), pro toto tvrzení nám ovšem zatím chybí důkazy. Ať už byly vztahy mezi těmito kulturami jakékoliv, je jisté, že s nástupem KŠK řivnáčská kultura končí.

Vliněves

V této části bakalářské práce se zabývám lokalitou Vliněves (okres Mělník). Spolu s historií naleziště zde uvádím především popis, dataci a zhodnocení nálezů z Vliněvsi, a také přehled a popis lokalit ŘiK z blízkého okolí.

Mělnicko patřilo již od pravěku k nejhustěji osídleným územím a tvořilo součást středočeského sídelního prostoru svázaného se sousedními oblastmi, jak proti proudu Labe, tak i proti proudu Vltavy na Pražsko a Slánsko. Bylo také místem, odkud se osídlení dále šířilo na sever, směrem k Jizerské tabuli (Sklenář 1998).

Geomorfologie

Lokalita se nachází v místě úrodné Mělnické kotliny, leží jižním směrem od obce Vliněves v poloze Posadovice, v těsném sousedství starých opuštěných pískoven „Na Barabě“, několik set metrů východně teče řeka Labe. Dominanty v tomto kraji představují, mělnický kopec,

který je viditelný jihovýchodně od naleziště a samozřejmě hora Říp, nepřehlédnutelná v krajině desítky kilometrů.

Geologie a Pedologie

Kraj je nízko položený na čtvrtohorních nánosech řek, s úrodnými naplavenými půdami. Podloží v tomto soutokovém území Labe a Vltavy tvoří čistý nezahliněný štěrkopísek z období würmského glaciálu. Při skrývce holocenního půdního horizontu zde byl odkryt mladší meandr, výrazně zaříznutý do podložní terasy. Jde o uložení vodního toku, který představoval nejspíše jedno z často se překládajících ramen Vltavy. Zhruba 120 cm pod současným povrchem začínají vrstvy vzniklé suchozemskými zvětrávacími procesy, dochází k přerušení fluviální sedimentace. Tento horizont začíná vrstvou spraše, která je zde jen 20 – 40 cm mocná.

Přírodní prostředí

Podnebí zde bylo odjakživa spíše sušší a teplejší, příhodné pro zemědělství. Mapa vegetace (Mikyška a kol. 1972) ukazuje v dané oblasti luhy a olšiny, nedaleko pak dubo-habrové háje a acidofilní doubravy. Podle analýzy rostlinných makrozbytků lze říci, že převažují zástupci acidofilních doubrav (dub a borovice), nalezen též javor a habr (dubohabrové porosty), jilm a jasan (lužní porosty). Určeny byly uhlíky patřící do skupiny *Pomoideae*, náleží do ní například jabloň, hrušeň, jeřáb, hloh a další.

Historie lokality

Vliněves můžeme nazývat polykulturní lokalitou, neboť již od raného pravěku byla využívána mnoha kulturami. V malých pískovných při Labi u Vliněvsi (přesněji u dvora Posadovic) odkryla těžba již v roce 1937 stopy osídlení a několik hrobů únětické kultury. V jednom z těchto hrobů ležela ve východní části kostra obložená velkými bulžníkovými kameny, nohy měla skrčené na bok, ale trup nznak, ruce složeny k ramenům. Po stranách lebky se našly záušnice a drobné ozdoby účesu svinuté z bronzového drátu. V blízkosti této lokality probíhal v letech 1937-1948 výzkum, při kterém byly objeveny laténské hroby. K výbavě hrobů patřily náramky ze sapropelitu či švartny a v ženských hrobech se našly bronzové ozdoby. V šedesátých letech přibyl další materiál dokládající zde osídlení halštatské a laténské.

Výzkum

Předmětem výzkumu je areál pískovny, na které probíhá ZAV vedený ARÚ AV ČR, zkoumána je od roku 1999 dodnes (vedoucí výzkumu v roce 1999 V. Salač, v roce 2000 Ž.

Brnič). Celková plocha výzkumu je kolem 50 hektarů a je celá určena k těžbě štěrkopísků, přestože se jedná o velmi důležitou lokalitu, od pravěku hojně osidlovanou.

Na nově zakládané pískovně byl proveden velkoplošný geofyzikální průzkum. Na geofyzikálně sledovaných plochách určených k následné skrývce bylo identifikováno větší množství nerovnoměrně koncentrovaných magnetických anomálií předpokládaných zahloubených objektů. Díky tomuto průzkumu bylo možno určit velikost, množství, eventuálně tvar objektu, a také pomohl lépe naplánovat průběh výzkumu. Kromě geofyzikálního průzkumu, bylo provedeno také letecké snímkování. Z objektů jsou odebírány vzorky na různé analýzy, které přispívají k poznání života v pravěku, například fosfátová, palynologická (a rostlinných makrozbytků), osteologická analýza a další. Jelikož se jedná o polykulturní naleziště, je kladen větší důraz na zkoumání stratigrafií, a na strukturu sídlišť a pohřebišť. V současné době také vzniká digitalizovaná mapa lokality, na jejímž vytváření jsem se podílela, a z které uvádím výstupy týkající se ŘiK (viz přílohy).

Osídlení je zde zatím doloženo od eneolitu až po dobu stěhování národů. Ze středního eneolitu bylo objeveno sídliště řivnáčské kultury, z mladšího eneolitu pohřebiště kultury se zvoncovitými poháry a několik hrobů kultury se šňurovou keramikou. Z doby bronzové je nejvýrazněji zastoupena kultura únětická, které patří sídliště i pohřebiště, z mladšího bronzu kultura mohylová. Výrazné je osídlení z období halštat D až latén A, a období laténu B/C (sídliště i pohřebiště). Řídce je doloženo osídlení z mladší doby římské (3 objekty) a z doby stěhování národů (vinařický stupeň).

Řivnáčská kultura zde byla objevena během výzkumu v roce 2000. Nalezeny byly 2 polozemnice a tři objekty náležející této kultuře. V roce 2002 pak přibýly ještě dva objekty a v roce 2003 jeden, zčásti odtěžený objekt.

Popis objektů a jejich nálezů

V textu níže se zabývám pouze popisem keramických nálezů, které jsou nejdůležitější pro časové zařazení objektů. Bohužel u kostí nalezených v objektech a polozemnicích nebyla zatím provedena osteologická analýza, nelze proto říci, kterým zvířecím druhům patřily. V některých objektech se našly i zlomky kamenných artefaktů, jejich určení a popis však v této práci rovněž neuvádím. Při popisu keramiky jsem použila zkratky podle I. Pleinerové a M. Zápotockého (1995)⁷.

---

⁷ zl. – zlomek, střep, O – okraj, H – hrdlo, P – plece, V – výduť, S – spodek, D – dno, T – tělo nádoby, bez bližšího určení těla. Od těchto zkratk jsou odvozeny zkratky, které udávají dochovalost jednotlivých nádob či jejich částí, např.: 1 zl. OV = zlomek, jehož profil sahá od okraje po výduť. Povrch a síla střepu

V roce 2000 byly ve Vliněvsi, v sondě číslo II (dále rozdělené do pásů), odkryty dvě polozemnice patřící ŘiK (číslo objektů 536 a 513) a objekty číslo 344, 423 a 565. Roku 2002 byl pak v sondě číslo IX nalezen objekt 1145 a 1158, V roce 2003 byl při odtěžování šterkopísků zachycen (v sondě číslo XII) objekt číslo 2253 (z poloviny odtěžený).

Objekt 536 – polozemnice

Polozemnice se nacházela v jihovýchodní části sondy II, po provedení skrývky se projevila výrazným barevným rozdílem výplně, která byla tmavě hnědá kompaktní, středně ulehlá s občasnými uhlíky a příměsí písku a stěrku, podloží šterkopísek. Na severní straně ji porušoval mladší objekt č. 548. Délka stran polozemnice měřila 3,6 x 3,6 m, byla rozdělena křížovým profilem do 4 sektorů. Při postupném vypracování jednotlivých sektorů se po stranách vyrýsovaly dvě řady kulových jamek, středový kůl a na severovýchodě rohový kůl, který se podařilo zachytit na úrovni šterkopísčitého podloží. V chatě se nalézaly střepy ze zásobnic či zásobních hrnců, mís a džbánů (ucho ansa lunata), dále pak uhlíky, mazanice a zlomky kostí (zvířecí lebka - v sektoru 2). Z objektu byly také odebrány půdní vzorky na analýzy.

Popisy jednotlivých nálezů a datování:

Sáček č. 1119:

- 16 zl. T, B3
- 1 ucho, B3
- 4 zl. T, B7
- 8 zl. T, A1

Sáček č. 1138:

- Mísa – a) O-dm 280 mm, B3, s tunelovitým uchem na okraji a lehce zataženým okrajem (obr. 4:3); b) OD-dm 80 mm, B3 OH-dm 150 mm; c) A1 s tunelovitým uchem na hrdle
- 9 zl. T, A2
- 29 zl. T, B3
- 9 zl. T, B7

(alfanumerický údaj následující po popisu). Povrch: 1 leštěný, 2 hlazený, či jemně hlazený se stopami přešetění či otřelé leštění, 3 drsný, 4 blátitý, 5 dto prstovaný, 6 dto špachtlovaný, 7 slámovaný, 8 otisky textílie Síla střepu: A – méně než 5 mm, B – 5-9 mm, C – více než 9 mm. Rozměry: v. – výška, d. – délka, š. – šířka, dm. – průměr (O-, H-, V-, D-dm. = průměr okraje, hrdla, výdutě, dna).

- zlomek dna, B3
- zl. T, A3

Sáček č. 1154:

- Zásobnicový hrnec - OH-dm 150 mm, B2 na hrdle plastická lišta
- O-dm 180 mm, B2
- O-dm 160 mm, B2
- 8 zl. T, A2
- 2 zl. OD, B3
- 9 zl. T, B7
- 4 zl. T, B21
- 6 zl. T, B3

Sáček č. 1157:

- Mísa – a) – OH-dm 115 mm, B3, neprofilovaná b) - zl. T – B21 s plastickým pásem, v něm ucho
- Zásobnice? - OH, B1 s širokým pupkem na hrdle
- Hrnec - OH-dm 140 mm, B21 pod okrajem vpichy nehtem (obr. 1:3)
- O-dm 145 mm, B1
- OH-dm 140 mm, B3
- O-dm 140 mm, B3
- S, BC7
- 11 zl. T, B7 + zl. C7
- 15 zl. T, B3
- 9 zl. T, B21
- zl. T, C1

Sáček č. 1161:

- Džbán – OH - dm 120 mm, A3 – ucho ansa lunata (obr. 4:1)
- Hmoždíř – OD- dm 80 mm, B7 (obr. 3:3)
- Mísa – 3 x OD-dm 80, B3 (obr. 3:1, 2, 4)
- Zásobnice? Mísy? - a) OD-dm 100 mm, B7, b) OD-dm 100 mm, B3, c) – OD-dm 80 mm, C3
- OH-dm 120, B3 na hrdle pupek (obr. 1:4)

- O-dm 140 mm, B3 pupek na hrdle
- 2 zl. O-dm 150 mm, B3
- O-dm 140 mm, A3
- 2 zl. ucha
- 2 zl. OH-dm 140, B3
- HP, A3
- 25 zl. T, B3, 25 zl. T, B7 (obr. 2)
- 3 zl. T, C3
- S, B3

Sáček č. 1203:

- 2 zl. T, B7
- 3 zl. T, A2

Číslo sáčku	Celkový počet střepů v sáčku	Počet určitelných střepů	Množství určitelných střepů v %
1119	29	1	3,4
1138	54	6	11,1
1154	37	14	37,8
1157	50	15	30
1161	71	71	100
1203	5	2	40

Dohromady se v polozemnici (včetně kůlu) našlo 246 zlomků keramiky. Tvarově určitelných nebo výrazných zlomků (např. ansa lunata nebo slámovaný povrch) je 109, tj. 44 % z celkového počtu střepů. Keramika je běžná na rovinných i výšinných sídlištích, datovatelná je spíše do staršího období řivnáčské kultury (tabulka A. dle Ehrich – Pleslová-Štiková 1968). 1. Džbán s uchem typu ansa lunata. 2. Zásobnice se slámovaným povrchem. 3. Mísa s tunelovitým uchem na okraji typ (BI), okraj mísy s plastickou lištou na hrdle a dna několika mís. Zařadit je lze do fáze B I/II. Materiál je jemnozrný, písčité a dobře vypálený.

Obj. 513 – polozemnice

Tato polozemnice byla odkryta rovněž v jihovýchodní části sondy číslo II, zhruba 26 m severozápadním směrem od chaty 536, měla také téměř stejnou velikost, tedy 3,6 x 3,6 m (3,7 m), a rovněž zde byl v severovýchodním rohu objeven kůl. Výplň objektu tvořila hnědá kompaktní středně ulehlá hlína a občasný štěrk. Podloží stěn tvořila žlutá spraš, podloží dna

pak štěrkopísek + spraš. Z fotografické dokumentace není zřejmé zda v této polozemnici původně byly kúlové jamky po stranách. Na kresebné dokumentaci je patrné několik kúlových jamek na jižní straně. V objektu se našly střepy z džbánů, mís a zásobnic, také několik opracovaných zlomků kamene, zvířecí kosti a mazanice.

Popisy jednotlivých nálezů a datace:

Sáček 1019:

- zl., C3 z podhrdlí s pupkem
- zl. A7, 2 a zl. B7

Sáček 1082:

- Zásobnice, PV, C povrch zdrsňen otiskem textílie
- Mísa OD–dm 80 mm, B3 – 2 zl.
- OH–dm 180 mm, B2
- 3 zl. C drsněné textílií
- 13 zl. B3, 7 zl. B7
- 3 zl. A21 a zl. B21

Sáček 1193:

- Zásobnice – P, C7 – slámování a otisky textílií (obr. 5:1)

Sáček 1150:

- Mísa? - OD–dm 60 mm, B2 – 2 zl.
- HVP, B21
- 2 zl. tunelovitého ucha, B21
- O – dm 140 mm, A21 – 2 zl. + zl. A21
- 19 zl. B21, 4 zl. B3, 2 zl. A3, 2 zl. P a T, C7

Sáček 1182:

- Zásobnice – OD-dm 260 mm, C5 (obr. 7:1)
- Amfora? - HP, B21 s tunelovitým uchem (obr. 6:1)
- Mísa - OD-dm 60 mm, B3
- Džbán? – O-dm 230 mm, B21
- P, B3 + 2 zl. T, B3
- zl. střepu C3 a zl. B7

- zlomek okraje A21
- V, B3 s ouškem na výduti, střep světlý, nejspíše ÚnK (obr. 6:7)

Sáček 1183:

- Zásobnice – OD-dm 260 mm, C5 – patří k zásobnici v sáčku 1182, byl přilepen

Sáček 1184:

- Zásobnice – OD-dm 260 mm, C5 (obr. 5:2)
- Mísa – OD-dm 60 mm, B21 (obr. 6:9)
- zl. C3 a zl. T, C8

Sáček 1204:

- 2 zl. těla B s otiskem textílie
- zl. A3

Číslo sáčku	Celkový počet střepů v sáčku	Počet určitelných střepů	Množství určitelných střepů v %
1019	4	3	75
1082	33	8	24,2
1150	35	4	11,4
1182	18	11	61,1
1183	1	1	100
1184	4	3	75
1193	5	4	80
1204	4	2	50

Z celkového počtu 104 střepů bylo 36 střepů zdobených či tvarově určitelných, tj. asi 35%. Keramika známá z rovinných i výšinných sídlišť. V polozemnici se nacházela keramika ze 1. zásobnic či zásobních hrnců, povrch byl upraven prstováním, nebo slámováním s kombinací drsnění pomocí textílií, 2. mís nejspíše z fáze BII, 3. džbánů či amfory, a také střep patřící nejspíše kultuře ÚnK (pravděpodobně intruze). Materiál je jemnozrný (pokud v popisu není uvedeno jinak) a dobře vypálen. Chatu lze datovat do starší fáze řivnáčské kultury.

Objekt 423

Jáma řivnáčské kultury kulatého tvaru, která se vyrýsovala v severním profilu pásma V-VI, v sondě číslo II. Strany objektu se mírně svažují, maximální hloubka 30 cm od hladiny skrývky, délka objektu 150 cm. Výplň objektu tvořila hnědá ulehlá hlína, s občasnými úlomky cihel, podloží spraš. Objekt obsahoval zlomky keramiky ze zásobnic, zásobnicovitého hrnce, mís a hmoždíře, dále pak kousky uhlíků, mazanice a kamenný artefakt.

Popisy jednotlivých nálezů a datace:

Sáček č. 833:

- Zásobní hrnec – P, B7 (obr. 11:5)
- D-dm 60 mm, B3
- zl. T, B3 s tunelovitým uchem (obr. 10:2) + 6 zl. T, B3
- 2 zl. T, B7

Sáček č. 1071:

- Zásobnice – P, B7 + 13 zl. T, B7 (obr. 10:1)
- Zásobní hrnec - O-dm 250 mm, B3 na hrdle lišta zdobená nehtováním (obr. 11:2)
- D-dm 80 mm, A3
- D-dm 60 mm, A3
- O-dm 180 mm, B3
- 21 zl. T, B3
- 7 zl. T, A3
- zl. T, C3

Číslo sáčku	Celkový počet střepů v sáčku	Počet určitelných střepů	Množství určitelných střepů v %
833	12	4	33,3
1071	46	8	17,4

Celkový počet střepů činí 58, určit bylo možno 12 zlomků, tj. 20,8 %. Výzdoba střepu ze zásobnicového hrnce (nehtování) ukazuje na to, že objekt nejpravděpodobněji pochází ze starší fáze ŘiK.

Objekt 344

Dvacet cm hluboká jáma, objevená při východním okraji sondy II, měla téměř čtvercový tvar, délky stran zhruba 320 x 300 cm. Výplň objektu byla hnědá celkem kompaktní hlína s drobnými uhlíky a příměsí žluté (30 %), podloží spraš. V objektu se nacházely zlomky kostí a keramiky ze zásobnic, hrnců, mís.

Popisy jednotlivých nálezů a datace:

Sáček č. 369:

- Zásobnice – OD-dm 160 mm, C2 (obr. 8:7)
- Zásobní hrnec – a) O-dm 120 mm, B 21, b) D-dm 140 mm, C3
- Mísa - zl. T, B 21 s tunelovitým uchem (obr. 8:6)
- Mísa? – D-dm 60 mm, B3
- OH - dm 200 mm, B 21
- S nádoby, B3
- 9 zl. T, B 21
- zl. T, C1
- 2 zl. T, B7
- 2 zl. T, B3

Sáček č. 496:

- Zásobnice či zásobní hrnec – T, C7
- 5 zl. OH-dm 140 mm, B 21 jeden z okrajů měl otvor pro zavěšení (obr. 9:3)
- zl. T s pupkem, B3 + 2 zl. T, B3 (obr. 9:4)
- zl. T, C3
- 10 zl. T, B 21
- zl. T, C s otiskem hrubé textílie (obr. 8:3)

Číslo sáčku	Celkový počet střepů v sáčku	Počet určitelných střepů	Množství určitelných střepů v %
369	24	6	25
496	20	9	45

Celkový počet střepů je 44, z nich jen 15 bylo tvarově určitelných, tj. 34,1 %. Na základě nálezů, např. zlomku těla s tunelovitým uchem pocházejícího pravděpodobně z mísy nebo střepu s pupkem (hrnec) bych objekt řadila rovněž do starší řivnáčské fáze. Svědčila by pro to i blízkost chat, s kterými objekt nejspíše souvisí.

Objekt 565

V sondě číslo II a v blízkosti chat se také nacházela jáma ŘiK, která měla kulatý tvar o průměru 120 cm a hloubce 10 cm. Zásyp se skládal z hnědé hlíny se zrnky žlutého písku. Objekt obsahoval kousky mazanice, uhlíky a 8 zlomků keramiky ze zásobnice, mísy a nejspíše hrnce.

Popisy jednotlivých nálezů a datace:

Sáček č. 1175:

- Hrnec? - OH-dm 180 mm, lalokovitý výčnělek na okraji (obr. 12:1)
- Typ? – a) OD-dm 60 mm, C3, b) OD-dm 50 mm, A3

Sáček č. 1177:

- H s tunelovitým uchem, B3 (obr. 12:5)
- P, C3

Číslo sáčku	Celkový počet střepů v sáčku	Počet určitelných střepů	Množství určitelných střepů v %
1175	6	2	33,3
1177	2	2	100

V tomto objektu se našlo 8 zlomků keramiky, z nich 4 šly určit, množství určitelných střepů je proto vysoké (50 %). Prvky keramiky (lalokovitý výčnělek, tunelovité ucho) ukazují na starší fázi ŘiK.

Objekt 1145

Jáma byla objevena při severním okraji sondy číslo IX. Měla oválný tvar o velikosti zhruba 350 x 210 cm a hloubce 20 cm. Výplň objektu tvořila hlinitopísčité až písčitohlinitá půda, podloží štěrkopísek. Kromě zlomků keramiky obsahovala mazanici, uhlíky, zvířecí kosti (zuby) a spálený zlomek kosti, obilí (zuhelnatělou pšenice), kámen (pazourkový úštěp,

nástroj?). Zlomky pocházely ze zásobnic či zásobnicových hrnců, džbánů (ansa lunata), mís, hmoždíře.

Popisy jednotlivých nálezů a datace:

Sáček č. 1214:

- Mísa? – a) OD-dm 60 mm, A3 – 2x (obr. 20), b) OD-dm 60 mm, B3 (příměs kamínků v keramice), c) nebo hrnec? OH-dm 140 mm, B3, pod okrajem zdůrazněna plastická páska, pod ní na hrdle hrotitý výčnělek (obr. 19:6), d) - OH-dm 120 mm, A3 (hrdlo odděleno plastickou páskou)
- Zásobní hrnec? - OH-dm 180 mm, B7 s pupkem (obr. 19:5)
- H, B3 s ulomeným uchem
- HV, A2
- 3 zl. T, B s otiskem textílie + 1 zl. T, B s otiskem textílie a s plastickou páskou
- 16 zl. T, B3 + 9 zl. T, A3
- 3 zl. T, A7
- 2 zl. T, C3
- 2 zl. T, C7
- 26 zl. T, B7 (obr. 13)
- OV-dm 100 mm, A1
- OP-dm 140 mm, A3
- O-dm 160 mm, A3 – pod okrajem plastická páska
- O-dm 140 mm, B7

Sáček č. 1224:

- Zásobní hrnce – a) O-dm 180 mm, B3 – plastická lišta pod okrajem, b) OH-dm 180 mm, B3 (setřelé slámování, lišta pod okrajem s vpichy) /obr. 19:1, 2/
- Mísa – a) OH-dm 190 mm, B3 – plastická páska táhnoucí se diagonálně nahoru k lalokovitému výčnělku (obr. 19:3), b) OD-dm 140 mm, C7 c) S, B7
- Džbánek? HV, A2 (obr. 19:4)
- D-dm 85 mm, B3
- D-dm 100 mm, C3
- D-dm 100 mm, C3
- OD-dm 85 mm, B3
- O-dm 70 mm, A2
- S, B7

- Zl. T, B8
- 7 zl. T, A3
- 8 zl. T, B3
- 7 zl. B7 + 7 zl. C7
- 2 zl. C3

Sáček č. 1234:

- Zásobnice – 2 zl. P, C7
- Zásobní hrnec – a) P, B7 + 4 zl. B7, b) OD-dm 100 mm, B3, c) O-dm 160 mm, B3, na hrdle pupek s důlkem (obr. 14:4), d) OH-dm 180 mm, A3, na hrdle plastická páska s důlky (obr. 14:3)
- Mísa – a) OH-dm 320 mm, B3, b) OH-dm 160 mm, A3 (obr. 14:1)
- Džbán? - HV, A3
- 7 zl. B3 + zl. dna B3
- 35 zl. T A3 + HV, A3
- S, B8 + zl. B8

Sáček č. 1279:

- zl. O, A3
- 2 zl. O, B3

Sáček č. 1306:

- Mísa – a) OH-dm 240 mm, A3 (obr. 15:3), b) OH-dm 240 mm, B3, c) OD-dm 60 mm, B3
- Džbán – a) OH-dm 160 mm, B1, b) 2 zl. O, A1, c) O-dm 160 mm, B3, d) zl. ucha ansa lunata (cornuta) /obr. 15:1/
- Zásobní hrnec? – a) OD-90 mm, B3, b) 27 zl. T, B3 + zl. T, B3 s ulomeným uchem, c) zásobní hrnec – OH-dm 220 mm, B3 – na hrdle plastická páska (15:4)
- Tvar? – O-dm 40 mm, B3
- zl. dna, A7
- 3 zl. ucha
- zl. T s pupkem
- 72 zl. T, B3
- 2 zl. T, C7 + zl. T, B7

- zl. T, C3
- 2 zl. T, B s otiskem textílie, z toho jeden v kombinaci se slámováním
- 35 zl. T, A1

Číslo sáčku	Celkový počet střepů v sáčku	Počet určitelných střepů	Množství určitelných střepů v %
1214	78	42	63,8
1224	46	8	17,4
1234	63	11	17,5
1279	3	3	100
1306	173	25	14,5

Celkem se v objektu našlo 363 zloмок keramiky. Tvarově určitelných jich bylo 95, tj. 26 %. V objektu nalezeny 1. Slámované zásobnice, 2. Zásobní hrnce s plastickými páskami, 3. Okraje mís, mísa s plastickou páskou táhnoucí se diagonálně nahoru (BI dle tabulky A) a 4. Džbány (ansa lunata). Časově objekt možno zařadit do starší fáze řívnáčské kultury.

Objekt 1158

Objekt nalezen v sondě IX. Jde o kulturní jámu hlubokou 60 cm. Svrchní zásyp tvořila tmavošedohnědá, hlinitopísčítá půda, s častými valounky a úlomky keramiky. Spodní výplň byla hnědošedá, hlinitá s malým podílem jemného písku. Na dně a na stěnách u dna ležely kameny. Podloží stěn tvořila prachopísčítá sprašová hlína. Podloží dna tvořeno šterkopískem – terasa. V objektu nalezeny kousky mazanice, uhlíků, zlomky zvířecích kostí a zubů a obilí. Z objektu byly odebrány pektografické a půdní vzorky. Keramika z objektu patřila kultuře unětické (začišťování) a řívnáčské.

Popisy jednotlivých nálezů a datace:

Sáček č. 1247:

- Zásobní hrnce - a) OH-dm 220 mm, B3 a 7 - pod okrajem prstovaná lišta, tělo pod ní slámované (obr. 22:7); b) S, C7 + zl. T, C7 + D-dm 110 mm, C3, c) OH-dm 140 mm, B3, d) O-dm 180 mm, A3 + HV, A3, e) OH-dm 180 mm, B3 –na hrdle mírná lišta
- zl. ucha, B3
- OD-dm 60 mm, A3 (obr. 22:6)
- 13 zl. T, B7 (obr. 21) a 15 zl. T, B3
- 7 zl. T, A37
- 9 zl. T, C7 a zl. T, C3

Číslo sáčku	Celkový počet střepů v sáčku	Počet určitelných střepů	Množství určitelných střepů v %
1247	63	16	25,4

Z 63 zlomků keramiky šlo určit 16 střepů. Na hrncích různé druhy slámování. Výzdobné prvky keramiky (prstovaná lišta typ AI dle tabulky) ukazují na starší fázi řivnáčské kultury.

Objekt 2253

Tento objekt byl nalezen ve východním okraji sondy XII (v kresebné dokumentaci poznámka „stará pohřbená cesta“). Jáma byla částečně odtěžena. Svrchní zásyp objektu se skládal z šedohnědé, hlinité až hlinitopísčité ornice, s častými úlomky cihel, škváry apod., spodní pak ze světlehnědošedé hlinitopísčité půdy, dno objektu ze světle okrovohnědé prachopísčité. Zlomky keramiky z objektu byly špatně zachovány, pocházely převážně ze zásobnic nebo snad zásobnicových hrnců.

Popisy jednotlivých nálezů a datování:

Sáček č. 1:

- Zásobnice – 25 zl. T, C3 + 7 zl. T, C7 + 1 zlomek kombinace slámování s textilním otiskem a 1 zl. s textilním otiskem (obr. 23:1-6)
- 8 zl. T, B3
- 17 zl. T, A21

Číslo sáčku	Celkový počet střepů v sáčku	Počet určitelných střepů	Množství určitelných střepů v %
1	71	6	8,5

Z celkového počtu 71 střepů jen 6 bylo možno určit, tzn. 8,5 %. Zadatovat lze jako objekt z období řivnáčské kultury.

Množství střepů v objektech a jejich určitelnost (souhrnná tabulka)

Číslo objektu	Celkový počet střepů v objektu	Počet určitelných střepů	Množství určitelných střepů v %
536	246	109	44,3
513	104	36	34,6
344	44	15	34,1

423	58	12	20,7
1145	434	95	21,9
1158	63	16	25,4
2253	71	6	8,5
565	8	4	50

Zhodnocení keramických nálezů

Celkový počet zlomků keramiky ze všech objektů je 1028. Z tohoto množství bylo možno určit 293 střepů, tj. 28,5 %. V chatě číslo 536 se ve srovnání s chatou 513 našlo dvojnásobné množství keramiky. Materiál z chaty 536 šlo také lépe určit a časově zařadit. Nicméně se dá říct, že keramický inventář z obou polozemnic lze datovat do starší fáze kultury. Podle srovnání s nádobami z Homolky nevykazuje keramika z Vliněvsi znaky mladší fáze kultury. Naopak je zde podobnost s nálezy z nížinného sídliště v Praze-Lysolajích, které je datované do starší fáze. Obzvláště nálezy objevené v chatě IV v Denkrově pískovně jsou velmi podobné nálezům z Vliněvsi (Pleslová-Štiková 1972). Také keramický materiál ze sídlištních objektů lze podle tvarů a výzdobných prvků nádob zařadit do starší fáze. Objekty se nalézají buď v blízkosti chat, nebo ve vzdálenosti do 200 m, a nejspíše s nimi byly současné.

Keramika z Vliněvsi zahrnovala tvary, které na základě tabulky A (Ehrich – Pleslová-Štiková 1968, 53) lze zařadit do kategorií A – F, jsou to mísy, zásobnice a zásobnicové hrnce, hmoždíře, džbány, amfory, hrnky. Keramika řivnáčské kultury je velmi dobře pálená, jemnozrná, většinou bez příměsí slídy nebo jen s malým množstvím, u zásobnicových tvarů někdy příměs tvoří malé kamínky.

Nejvíce nalezených střepů pocházelo ze zásobnic a zásobnicových hrnců a nejspíše sem patří i většina špatně určitelných střepů zdobených jemnějším i hrubším slámováním, otisky textílií nebo prstováním, někdy taky kombinací různých způsobů drsnění (slámování + otisky textílie). Tvary a výzdobné prvky některých zásobnic se podobají tvarům AI.

Mísy se vyskytly jak s mírně zataženým okrajem a tunelovitým uchem na okraji (BI), tak i s mírně otevřeným ústím a s plastickými páskami vedoucími diagonálně nahoru k lalokovitému okraji (BII). Plastické laloky na okraji se ovšem nevyskytují jen u mís, ale i na džbancích, hmoždířích nebo koflících. Tento výrazný dekorační prvek připomíná protořivnáčskou výzdobu. U mís s nálevkovitým hrdlem a profilovanou výdutí nelze často přesně rozlišit, jestli patřily mísám BII, nebo jiným nádobám s podobnou profilací (bernburské hrnky, džbány, amfory).

Hmoždíře zastupují některé nálezy den a snad zlomky s tunelovitými uchy. Ty ovšem mohly náležet i amforám. Bernburské hrnky s typickými lomenými páskovými uchy se ve Vliněvsi nenalezly, nebo se mi je nepodařilo určit.

Džbánům patřily zcela typická ucha typu ansa lunata (cornuta), která byla někdy aplikována i na hmoždíře. Náleží jim jistě i další nevýrazné střepy, které lze však těžko odlišit od zlomků mís. Také méně typické zlomky amfor není snadné poznat a mohly být zaměněny za džbány, mísy BII, či hrnce. Jelikož se ve Vliněvsi jedná o polykulturní lokalitu, vyskytla se v některých objektech také mladší keramická příměs (střepy ÚNK v objektech 513, 1158).

Řivnáčské lokality na Mělnicku

Býkev – Pole na hraně terasy nad obcí na SZ, 100 m severozápadně od jezírka. Nález nejspíše mohyly – vyvýšenina o průměru 50 m a výšce 150 cm, na povrchu střepy. Průzkum provedl dr. K. Žebera. Lit. – Výzkumy 1975a. (Sklenář 1982, 31).

Cítov – lokalita „Na Pískách“ - Nález zlomku BI při geologickém průzkumu K. Žebery. Lit. - (Sklenář 1982, 37)

Dolní Běrkovice – Před výstavbou dýhárný zde v letech 2000-2001 probíhal předstihový archeologický výzkum (plocha výzkumu zaujímala téměř 6 hektarů). K nejvýznamnějším nálezům patří rondel o průměru asi 50 m s branami ve směru světových stran. Prozkoumáno bylo kolem 500 objektů a asi 500 kulových jamek, které v některých případech tvořily půdorysy nadzemních staveb. Nalezena zde byla keramika StK, KNP a depot tří nádob BK, dále sídlištní nálezy z doby bronzové, z doby římské, pohřebiště KŠK a KZP. Řivnáčské kultuře patřila chata, nalezeny zlomky keramiky a výrobní odpad – kosti a štípaná industrie. Lit. – Výzkumy v Čechách 2001, 55.

Jenichov – na poli kolem lomu nalezeny 3 zlomky keramiky (Sklenář 1982, 103)

Jiřice – skladiště cukrovaru v Kostelci nad Labem, katastrální území Jiřice. Nalezen žárový hrob, v jámě hluboké 45 cm, urna poškozena orbou, kamenná sekerka. Datace nálezu do eneolitu – KNP?, ŘiK? (Sklenář 1982, 113)

Korycany – v intravilánu obce nalezeny střepy a kamenná broušená sekerka. Datace – eneolit. (Stocký 1926, mapa III ; Sklenář 1982, 128)

Kostelec nad Labem – lokalita – A) zahrada pana Senfta za domem na náměstí vedle radnice. Nálezy řivnáčských střepů. Lit. – (Sklenář 1973, 1/21, 2/16; 1982, 135). B) cesta pod cukrovarem, vyvýšená poloha nad inundací. Nálezy střepů. Lit. – (Sklenář 1982, 139).

Kralupy nad Vltavou – lokality – A) řívnáčské osídlení doloženo z výšinného sídliště na ostrožně nad údolím Rusalky. Lit. - (Ehrich – Pleslová-Štiková 1968, 203). B) bez lokality, nejspíše Kralupy nad Vltavou a okolí, nalezena hrubá vejčitá nádoba, datace – KNP, ŘiK. Lit. – (Sklenář 1982, 153) a hlazený kamenný nůž (Sklenář 1982, 165)

Ledčice – A) poloha „Za Humny“, plochý terasovitý ostroh, na severním okraji obce, východně od pískovny. Nálezy střepů ze sběrů dr. K. Žebery. Lit. - (Sklenář 1982, 178). B) stejná poloha, pole ppč. 337. Nález střepů a ploché kamenné sekerky typu „Slánská hora“, štípaná kamenná industrie (pazourek, křemenec). Sběry provedl K. Sklenář. Lit. – (Sklenář 1982, 178-9). C) západní konec Škarechova, u višňovky. Nalezeny střepy a šedý trojboký pazourek. Lit. – (Sklenář 1982, 179).

Lhotka – ojedinělé nálezy keramiky. Lit. - (Ehrich – Pleslová-Štiková 1968, 203)

Lobeč – lokality - Adamova pískovna, v poloze U Karbanova kříže, max. 232 m. n. m., na plošině nad skalnatými srázy k Vltavě a železniční tratí nad tunely (mezi nimi) a silnicí na Kralupy-Nelahozeves. A) Při těžbě písku nalezena jáma, která obsahovala střepy, 2 pazourkové čepelky, přeslen. (Sklenář 1982, 206). B) výšinné sídliště, a) sídlištní jáma – kalichovitý keramický buben s kotlovitým tělem a čtyřmi výčnělky pro upevnění blány na spodku těla, nezdobený. S ním v jámě hliněné závaží a kostěné šídlo. b) menší koflík s odsazeným válcovým hrdlem a páskovým uchem. c) hrubá mistička. d) střepy, přesleny, zlomek hliněné lžice, zl. ploché sekerky typu Slánská hora, kostěné šídlo. Lit. - (Mašek 1960, 70-1; Sklenář 1982, 207). C) jáma – pohár. nádobka (ztracena), hliněná lžička, střepy, zvířecí kosti. Lit. – (Sklenář 1982, 207). D) sběry na profilu opuštěné pískovny provedl v květnu 1966 K. Sklenář. Nalezl střepy, zvířecí kosti a mazanici. Lit. – (Sklenář 1982, 208). E) ojedinělé nálezy – střepy, škeble, bernburský džbán s rytou výzdobou. Lit. - (Sklenář 1982, 208). F) pole severně od Adamovy pískovny. Povrchové sběry provedl V. Fencel a K. Sklenář. Lit. - (Sklenář 1982, 210). G) Karbanův lom v ostrohu nad Vltavou severně od obce. Nálezy – atypické střepy. Lit. - (Sklenář 1982, 210)

Lobkovice – lokality A) terasová vyvýšená poloha nad ústím Kojetického potoka do Labe u Kasprova mlýna. Sběry provedl J. Jindra a K. Sklenář v břehu cesty podél hrany plošiny nad potokem. Nalezeny střepy, ploché kamenné sekerky, kostěné šídlo, zvířecí kosti. Lit. (Sklenář 1982, 220). B) pole pana Kurdely, poblíž pískoven. Objevena jáma se střepy. Lit. (Sklenář 1982, 223).

Lužec nad Vltavou – A) bez lokality, nalezena část větší slámované nádoby, okraj s lisenou a výčnělky pod ním. Lit. - (Sklenář 1982, 227). B) poloha „U Jenišovic“, 750 m jjz od

Jenišovického kopce. Povrchový sběr provedl K. Žebera (1963) – nález kamenného úštěpu, hrubě otlučeného polotovaru. Lit. – (Sklenář 1982, 228).

Martinov – poloha „U drnovky“, pole, po levé straně silnice Kostelec nad Labem – Stará Boleslav. Sběry na melior. výkopech, nalezeny střepy. Lit. - (Sklenář 1982, 232)

Mikovice – výkop na přípojku vodovodu ve Sladkově ulici, nalezeny střepy. Lit. – (Sklenář 1982, 260)

Minice – nálezy střepů a ucha velké nádoby. Lit. (Sklenář 1982, 264)

Mlékojedy – při stavbě plavební komora na Labi, mezi Mlékojedy a Neratovicemi. Nálezy střepů. Lit. – (Sklenář 1982, 277).

Nedomice – bez bližší lokalizace (Ovčáry?). Nálezy – střepy, hlazený kamenný nůž, kamenné drtidlo, nádoba se svislými rýhami, část poháru, nádoba s vlnovkou. Lit. (Ehrich – Pleslová-Štiková 1968, 204; Sklenář 1982, 294).

Nelahozeves – ulice od PTZ k Nelahozevsi podél Vltavy, proti objektu n. p. Technoplyn. Nálezy – (postiženo záplavami?), zbytky sídlištních objektů, střepy. Lit. – (Sklenář 1982, 303)

Neratovice – lokalita – A) Spolana hrob (nalezena spodní část žárového pohřbu) a sídliště? Lit. - (Ehrich – Pleslová-Štiková 1968, 204; Sklenář 1982, 311). B) asi hlavně ze Spolany, eneolit snad z Lobkovic? Náhodné nálezy žáků, řivnáčské a jiné střepy. Lit. - (Sklenář 1982, 304). C) na spodní terase Labe, vedle domu J. Čapka čp. 346. Nalezena kamenná plochá sekerka. Lit. – (Sklenář 1982, 314)

Nová Ves – lokalita - A) v ohybu potoka jihozápadně od obce. Nalezeny střepy při povrchových sběrech V. Fencla. Lit. – (Sklenář 1982, 320). B) Škarechov. Z povrchových sběrů dr. K. Žebery pochází nálezy střepů, štípané industrie, spodní část kamenného drtidla na obilí. Lit. – (Sklenář 1982, 320)

Přívory – poloha „Na Stráni“ (Ostrůvek?), výšinné sídliště? Povrchovými sběry dr. K. Žebery získány střepy. Na stejném místě se našly také dvě kamenné sekerky, které předal R. Šanovec. Lit. – (Ehrich – Pleslová-Štiková 1968, 206; Sklenář 1982, 342)

Střemy – pod skalním převisem blíže neurčeno, v Kokořínském údolí, ze žl. st. Lhotka směrem ke mlýnu Štampachu. Nález – slámovaná zásobnice pod okrajem důlkovaná plastická páska, okraj zevně přesekáván. Šlo o náhodný nález skautů. Lit. – (Sklenář 1982, 375)

Staré Ouholice – poloha „Na kameni“ - sídlištní objekt – jáma – ojedinělé nálezy. Lit. - (Ehrich – Pleslová-Štiková 1968, 208)

Tišice – lokality - A) bez lokalizace - nálezy plochých kamenných sekerek „nordického typu“ (KNP, ŘiK?), hmoždíř s tunelovitým uchem a svislými řadami pupíků, břidlicová sekerka typu „Slánská hora“. Lit. - (Sklenář 1982, 379). B) pole u Kaberny, mírný svah na

jihu ke Košateckému potoku. Nálezy – porušená jáma IV, v ní stopy kůlů, střepy, plochá kamenná sekerka, v jámě XI – žárový hrob? Lit. – (Sklenář 1982, 383). C) rybník na potoce u Červeného mlýna. Nálezy sekerek „Slánská hora“ a fasetované. Lit. – (Sklenář 1982, 386-7). D) pole ppč. 136. Nalezeny atypické střepy, sekerka typu „Slánská hora“, kamenný nůž. Lit. – (Sklenář 1982, 388). E) poloha „Neumannova Špička“ – pole mezi obcí, silnicí, žl. tratí a potokem směrem ke Všetatům. Nálezy plochých kamenných sekerek s fasetovanými boky (KNP, ŘiK?). Lit. – (Sklenář 1982, 388)

Újezdec – nalezena nádobka (KNP, ŘiK?). Lit. – (Sklenář 1982, 395)

Velký Újezdec – ojedinělé nálezy, našly se střepy „nordické“, broušená industrie, kostěné nástroje. (KNP, ŘiK?). Lit. – (Sklenář 1982, 399)

Vepřek - lokality – A) nálezy z pole, poloha „Na Sochornici“, nálezy kamenné sekerky s faset. boky, střepy, ŠI. Lit. – (Sklenář 1982, 406). B) pískovna v poloze „Na kameni“. Při těžbě písku nalezen džbán s rohatým uchem (ansa lunata). Lit. – (Sklenář 1982, 410). C) z Vepřeku či okolí pochází nálezy hmoždíře s tunelovitým uchem, fasetovaný sekeromlat (KNP?), nádoba s plastickými žebry na podhrdlí, a další. Lit. – (Sklenář 1982, 410). D) Starším nálezem je řivnáčský hliněný přeslen darovaný J. L. Píčem muzeu Mělnicka. (z webových stránek muzea Mělník E) Novodobý výzkum (2000) proběhl kvůli výstavbě železničního mostu a zřízení deponie ornice a horniny na ostrožně severně od obce. Po leteckém snímání a provedení geofyziky zjištěny příkopy, v kterých byly nalezeny zlomky keramiky kultur staršího a mladšího eneolitu, doby bronzové (starší, mladší a pozdní), halštatu až laténu a raného středověku. Nejpravděpodobnější datace příkopů je do mladší až pozdní doby bronzové. Objeven zde byl také jeden nejasný objekt (nebo vrstva) se zlomky keramiky ŘiK. Lit. Přehledy výzkumů 2000; Sklenář 1998.

Vliněves – poloha „Posadovice“ - podrobný popis viz výše. Z vedlejší polohy „U kříže“ byly povrchovými sběry, prováděnými v roce 2003 M. Jančem, objeveny dva zahrocené příkopy datované hypoteticky do období markomanských válek. Nálezy keramiky potvrzují polykulturní osídlení.

Vráňany – pole východně od Mlčechvost. Střepy ze sběrů. Lit. – (Sklenář 1982, 423)

Vysoká Libeň – z cihelny, bez nálezových okolností, zlomek ansa lunata. Lit. – ((Ehrich – Pleslová-Štiková 1968, 208; Sklenář 1982, 441)

Zlončice – poloha „Na Skalce“, nádoba s uchem (KNP, ŘiK?). Lit. – (Sklenář 1982, 460)

Řivnáčské domy

Typy domů

Jak jsem již napsala výše, ŘiK známe především ze sídlišť, a proto bych se chtěla na následujících stránkách blíže věnovat řívnáčským obydlím. Lidé ŘiK stavěli domy, které můžeme rozdělit na dva základní typy:

Za prvé jsou to domy, které měly podlahu na úrovni povrchu. Půdorys těchto obydlí byl většinou čtvercový, ale našly se i obdélníkové. Měly lehčí kůlovou konstrukci, často s řadou středových nosníků v podélné ose. V terénu jsou těžce zachytitelné a zatím je známe jen z výšinných sídlišť (Ehrich – Pleslová-Štiková 1968). Otázkou zůstává, zda se na rovinných sídlišťích nezahlobené domy vůbec stavěly. Nejpravděpodobnějším důvodem bude fakt, že je naše krajina intenzivně zemědělsky využívána, a proto má tento typ obydlí jen velmi malou šanci se dochovat.

Druhým typickým řívnáčským obydlím je polozemnice, tedy dům s podlahou zahlobenou pod úroveň povrchu. Zahlobení není moc hluboké, kolem 20 cm (například chata z Lysolají měla zahlobení asi 15 cm, chata z Břena 20 cm). Stěny bývají kolmé a dno rovné. Na rozdíl od povrchových domů je známe z výšinných i z nížinných sídlišť, také plošná výměra je u polozemnic menší.⁸ V naprosté většině případů mají čtvercový půdorys, i když mohou mít i obdélníkový. Průměrná velikost se pohybuje kolem 3,5 x 3,5 m nebo 4 x 4 m. Po stranách polozemnice se obvykle nachází řada kůlových jamek, někdy i dvě nebo tři řady, znám je také žlábek umístěný po straně místo kůlových jamek. Ohniště bývá uprostřed nebo zhruba ve střední části objektu.

Funkce domů

Polozemnice z výšinných i nížinných osad mohly sloužit jako obydlí. Nejspíše pro jednu rodinu, protože velikost je poměrně malá, i když z výšinných poloh jsou zaznamenány i větší stavby. Pro obytnou funkci polozemnic svědčí nálezy kamenných drtidel na obilí. Na druhou stranu, v mnoha nalézáných stavbách často chybí stopy po ohništi či jiném otopném zařízení. Můžeme se proto domnívat, že mohly mít i jinou než obytnou funkci. Díky nálezům kostěné, štípané či broušené industrie předpokládáme, že sloužily také k výrobní či jiné hospodářské činnosti. Zvláště na výšinných sídlišťích je předpokládána alespoň částečná specializace výroby předmětů. Dílny máme doloženy například z Homolky. Některým osaměle stojícím objektům na výšinách je přikládána funkce kultovní. Zda pro tyto účely byly používány i některé stavby, se můžeme jen dohadovat.

---

⁸ Výjimkou je objekt z protořívnáčské fáze z Kamýka o rozměrech 10 x 8,25 m (Jakimowicz 1914).

Konstrukce domů

V zásadě se stavěly dvě varianty polozemnic. První z nich měla kůlovou konstrukci, kterou tvořily čtyři rohové kůly, nebo i další kůly, nejspíše propojené čtyřmi vaznicemi. K tomuto typu můžeme zařadit chatu z Března u Loun (Pleinerová – Zápotocký 1999) nebo Prahy-Bubenče (Knor 1939-46; Böhm 1941, obr. 25:1). Dalším příkladem je chata z Lysolají, která měla kromě rohových kůl i kůl středový (Pleslová-Štiková 1972). Typický je čtvercový půdorys s délkou stěn kolem 4 m a s ohništěm umístěným uprostřed, nebo alespoň zhruba uprostřed. Chaty této varianty se pak mohou lišit zdvojením či ztrojením kůlových jamek po stranách stěn. Vzhledem k čtvercovému půdorysu a umístění kůlů v rozích byl krov polozemnic zřejmě stanový. Stěny neměly nosnou funkci, jen stavbu uzavíraly a zajišťovaly tepelnou izolaci. Byly vyplétány a omazány hlínou, pro což svědčí nálezy malých kůlových jamek po stranách a mazanice s otisky dřev.

Druhou variantou jsou polozemnice bez kůlové konstrukce. Ohniště v těchto chatách někdy nebývá zjištěno. Například domy ze Zámků u Bohnic (Pleinerová – Zápotocký 1999).

Rovinná sídliště

Dlouhou dobu byla ŘiK považována za kulturu sídlící převážně, ne-li výhradně na výšinných polohách. Teprve později autoři A. Knor (1939/46), N. Mašek (1961) nebo E. Pleslová-Štiková (1981) doložili na konkrétních případech, že kromě přírodně chráněných a opevněných výšinných poloh existovala i četná sídliště rovinná, nechráněná a ležící v otevřené krajině.

K těmto rovinným řivnáčským sídlištím patří i Vliněves. První ze dvou zde objevených polozemnic (č. 536) měla typický čtvercový půdorys, mírné zahlobení (20 cm) a rovné dno. Podél vnitřní strany stěn se podařilo zachytit dvě řady kůlových jamek. Jak je patrné z fotodokumentace, řada větších kůlových jamek byla zřetelná již při odkrývání výplně, druhá řada menších jamek se vyrýsovala až na štěrkopísčitém podloží. Na severovýchodním okraji polozemnice se našel rohový kůl, uprostřed pak ještě středový kůl. Poblíž středu v sektoru tři, byla další jáma, jejíž průměr činil 40 cm a hloubka cca 26 cm. Takovéto menší i větší jámy či zahlobení jsou však v chatách časté.

Polozemnice č. 536 měla zřejmě stejnou konstrukci jako chata nalezená v Praze-Lysolajích, která kromě kůlových jamek po stranách a větších rohových kůlů měla i středový kůl. Tento kůl pak spolu s rohovými kůly držel střechu chaty. Střecha byla nejspíše stanová.

Jak uvádí I. Pleinerová – M. Zápotocký (1999, 294), typ půdorysu chaty z Lysolají by po stavební stránce představoval primitivnější a nevýhodnější konstrukci krovu. Tato konstrukce snad mohla představovat starší typ domu. Vzhledem k tomu, že tato chata byla jediným příkladem půdorysu se středovým kulem, vedlo to k určitým pochybnostem o jeho charakteru. Vliněveská chata je tak dalším dokladem tohoto stavebního prvku. Konstrukčně a také velikostí se chatě podobají ještě i jiné polozemnice, z výšinných sídlišť např. Praha Bohnice-Zámka nebo Vraný-„Čertovka“ (Ehrich – Pleslová-Štiková 1968). Z rovinných sídlišť pak chata z Prahy-Bubenče (Böhm 1941, obr. 25:1) nebo polozemnice z Března u Loun (Pleinerová – Zápotocký 1999). Těmto polozemnicím však chybí středový kůl.

Také polozemnice 513 má čtvercový půdorys, stejné zahloubení, rovnou podlahu a severovýchodní rohový kůl, z kresebné dokumentace je vidět, že v ní bylo odkryto několik kůlových jamek na jižní straně a snad i jihovýchodní rohový kůl. Lze se tedy domnívat, že také tato chata měla původně po stranách kůlové jamky. Středový kůl v ní zaznamenán nebyl.

Obě polozemnice jsou si velice podobné jak svou velikostí, tak i výrazným rohovým kulem, konstrukce byla asi u obou obdobná nebo stejná. V žádné z chat se rovněž nenašlo ohniště ani jiné otopné zařízení, což ovšem není u řívnáčských domů pravidlem. Stavby proto klidně mohly mít, a pravděpodobně měly, obytnou funkci. Mezi nálezy nic nenasvědčuje jiné specifické funkci (například výrobní), neboť se v nich našlo jen několik zvířecích kostí, kousků mazanice a uhlíků, v chatě 513 navíc pár zlomků opracovaného kamene.

Ostatní objekty zřejmě také měly své vlastní funkce a mohly být používány k různým účelům (výrobním, zásobním), které dnes ovšem můžeme už jen těžko zjistit. Není vyloučeno, že také nepravidelně čtvercový objekt 344 mohl být chatou s nejasnou funkcí. Nenašly se zde však žádné stopy po kůlové konstrukci a ani materiál (keramika, zlomky kostí) nevypovídá nic bližšího o funkci objektu. Snad i objekt 1145 oválného tvaru (350 x 210 cm) s rovnou zahloubenou podlahou (20 cm) mohl být jakýsi přístřešek či dílna.

Chaty byly od sebe vzdáleny přibližně 25 m, v jejich blízkosti se našly objekty 423 a 565, na východním okraji sondy II, zhruba 70 m od chaty 513, se nacházel objekt 344. Zhruba 200 metrů severně od chat se pak v dalších letech našly ještě objekty 1145 a 1158. Nejnovější objev z roku 2003 pochází ze sondy XII.

Tato forma osídlení odpovídá i ostatním rovinným sídlištím, které většinou tvoří shluky 1 až 4 objektů. Například vzdálenost mezi objekty na výzkumu v Praze – Lysolajích měřila od 50 do 100 m (Pleslová – Štiková 1981). Většinou se při výzkumech nalezne jen jedna až dvě polozemnice a několik objektů (Praha-Lysolaje), nebo jen jedna osamoceně stojící polozemnice, jako například v Březně u Loun (Pleinerová – Zápotocký 1999).

Nejpravděpodobněji tedy šlo o jednorodinné usedlosti řídce rozprostřené po krajině, které snad také čas od času měnily své působiště. K většímu počtu staveb na jednom sídlišti dochází jen na výšinných polohách.

Závěr

Ve své bakalářské práci jsem se věnovala řivnáčské kultuře, jejím sídlištím, pohřebištím, keramice, hospodářství, vztahům k ostatním kulturám a dalším. Podstatnou část mé práce pak představuje zpracování rovinného řivnáčského sídliště objeveného na polykulturní lokalitě Vliněves (okres Mělník).

Na tomto nalezišti probíhá od roku 1999 záchranný archeologický výzkum vedený ARÚ AV ČR. Celková plocha výzkumu je kolem 50 hektarů a celá je určena k těžbě šterkopísků. Lokalita se nachází v úrodné Mělnické kotlině s vhodnými přírodními podmínkami pro zemědělství. Osídlení je doloženo od eneolitu až po dobu stěhování národů. Ze středního eneolitu bylo objeveno sídliště řivnáčské kultury, z mladšího eneolitu pohřebiště KZP a KŠK. Nejvíce objektů pochází ze starší doby bronzové a patří kultuře únětické (sídliště i pohřebiště), z období mladšího bronzu se objevila kultura mohylová. Výrazné je osídlení z období halštat D až latén A, a období laténu B/C (sídliště i pohřebiště). Řídce je doloženo osídlení z mladší doby římské a z doby stěhování národů (vinařický stupeň).

V letech 2000 – 2003 byly ve Vliněvsi odkryty 2 zahloubené chaty a 6 objektů řivnáčské kultury. Obě polozemnice a tři další objekty se nacházely v jihovýchodním prostoru sondy II. Dva objekty se vyskytly v sondě IX a jeden v sondě XII. Vzdálenost mezi objekty byla od 25 do 200 m. První z objevených polozemnic (č. 536) měla typický čtvercový půdorys (3,6 x 3,6 m), dvě řady kulových jamek podél vnitřních stěn objektu, severovýchodní rohový kůl a navíc ještě kůl středový. Druhá polozemnice č. 513 měla obdobný tvar i velikost a rovněž výrazný kůl v severovýchodním rohu, kulové jamky byly zaznamenány jen na její jižní straně. U dvou dalších objektů je vzhledem k jejich tvaru možné, že také sloužily jako určité přístřešky či dílny. Ostatní objekty měly zřejmě zásobní, odpadní nebo jinou funkci.

V keramickém materiálu byly zastoupeny téměř všechny základní tvary, například zásobnice a zásobní hrnce, džbánky s ansa lunata (cornuta), mísy či hmoždíře. Na základě jejich zpracování lze sídliště datovat do staršího období řivnáčské kultury.

V práci také uvádím srovnání sídliště z Vliněvsi s ostatními rovinnými sídlišti této kultury a přehled lokalit s řivnáčskými nálezy z Mělnicka

Řivnáčské sídliště ve Vliněvsi je dalším dokladem osídlení rovinných poloh touto kulturou. Výzkum stále probíhá a dá se předpokládat, že budou objeveny další objekty řivnáčské kultury.

Seznam použité literatury:

Axamit, J. 1915: Příspěvky ke studiu naší keramiky nordické, PA XXVII, 77-86.

Axamit, J. 1932: Bádenská keramika v Čechách, PA XXXVIII, 2-8.

Benešová, A. 1956: Nález měděných předmětů na Starých Zámčích v Brně-Líšni, PA XLVII, 236-244.

Böhm, J. 1941: Kronika objeveného věku. Praha.

Böhm, J. 1946: Únětické bronzové terče ze Slánské Hory, PA XXXXII, 33-40.

Buchtela, K. – Niederle, L. 1910: Rukověť české archeologie. Praha.

Buchvaldek, M. 1989: Kultura se šňůrovou keramikou ve střední Evropě I., Die Schnurkeramische Kultur in Mitteleuropa I. Praeh XII, Praha.

Čech, P. – Dobeš, M. (red.) 2000: Sborník Miroslavu Buchvaldkovi. Most.

Čtverák, V. – Lutovský, M. – Slabina, M. 2003: Encyklopedie hradišť v Čechách. Praha.

Daneček, V. – Turek, J. 1997: Nově objevená eneolitická sídliště na Kladensku a Slánsku, AVSČ, 127-141.

Dobeš, M. 1993: Sídliště kultury kulovitých amfor u Dolních Zálezel, okr. Ústí nad Labem, AR 45, 561-574.

Dobeš, M. 1998: Gräber der Kugelamphorenkultur in Nordwestböhmen, Sastuma 6/7. Bonn, 133-179.

Ehrich, R. W. – Pleslová-Štiková, E. 1968: Homolka, An Eneolithic Site in Bohemia, Praha.

Filip, J. 1947: Dějinné počátky českého ráje. Praha

Filip, J. 1948: Pravěké Československo. Praha.

Fridrich, J. a Kovařík, J. 1980: Příspěvek k dobývání a zpracování kamenné suroviny v eneolitu, AP 1, 39-54.

Fridrichová, M. 1986: Záchranný výzkum v Praze 8 Bohnicích – Sídliště kultury řivnáčské a pozdněhalštatské, AP 7, 71-134.

Hájek, L. 1932: Drobné nálezy nordické keramiky, PA XXXVIII, 42-43.

- Hájek, L. 1936: Archeologický výzkum nové jeskyně u Srbska, OP IX, 165-176.
- Hájek, L. – Moucha, V. 1983, 1985: Nálezy ze Zámků u Bohnic v Národním muzeu v Praze I, II – Pragensia 4, 19-115; 6, 5-76.
- Hrala, J. – Šimůnek, J. 1964: Dvojhrob s kulovitými amforami z Blšan, AR 16, 165-169.
- Jakimowicz, R. 1914: Nordická jáma kulturní v Kamýku, PA 26, 166-167.
- Kalferst, J. – Zápotocký, M. 1991: Sídliště ze staršího období kultury nálevkovitých pohárů u Benátek, okr. Hradec Králové. AR 43, 376-410.
- Knor, A. 1946: Příspěvky k pozdnímu neolitu v Čechách, PA XLII, 144-147.
- Křivánek, R. 2001: Vepřek, okr. Mělník, VvČ 1999, 278.
- Lutovský, M. – Smejtek, L. a kolektiv 2005: Pravěká Praha. Praha.
- Mašek, N. 1954: Neolitické bubny v Čechách a na Moravě, AR VI, 656, 658.
- Mašek, N. 1960: K otázce řivnáčské kultury., AUC – Filipův sborník, 69-78.
- Mašek, N. 1961: Příspěvek k poznání hospodářských a společenských poměrů mladší fáze eneolitu v Čechách, PA 52, 124-131.
- Mašek, N. 1971: Pražská výšinná sídliště pozdní doby kamenné.
- Medunová-Benešová, A. 1964: Eneolitické výšinné sídliště Staré Zámky v Brně-Líšni, PA LV, 91-155.
- Medunová-Benešová, A. 1977a, Jevišovická kultura na jihozápadní Moravě - Jevišovice-Kultur in Südwestmähren (Studie Archeologického ústavu ČSAV v Brně V/3). Praha: Academia.
- Medunová-Benešová, A. 1986: Hmoždířovité nádoby v moravském ml. Eneolitu, AR 38, 650-660.
- Moucha, V. 1960: Příspěvek k datování velvarského hrobu, AR XII, 465-476.
- Moucha, V. 1967: Příspěvek k poznání eneolitických pracovních nástrojů, AR XIX, 724-733.
- Moucha, V. 1981: Eneolitický měděný sluneční symbol z Hřivic na Lounsku. Praeh 8, 81-84.
- Mikyška, R. a kol. 1972: Geobotanická mapa ČSSR (list M-33-XV Praha). Academia Praha.
- Neústupný, E. 1967: K počátkům patriarchátu ve střední Evropě, Rozpravy ČSAV 77, 2. Praha.

- Neústupný, E. 1995: The significance of facts, *Journal of European Archaeology* 3.1, 189-212.
- Neústupný, J. 1956: Studie o eneolitické plastice, *SbNM*, X-A.
- Palliardi, J. 1912: Stratigrafické výsledky v Jevišovicích, *Pv VIII*, 17-20.
- Pleiner, R. - Rybová, A. a kol. 1978: *Pravěké dějiny Čech*, Praha, 253-259.
- Pleinerová, I. 1980: Kultovní objekty z pozdní doby kamenné v Březně u Loun, *PA 71*, 10-60.
- Pleinerová, I. 1990: Dva eneolitické dlouhé domy z Března, *PA 81*, 255-274.
- Pleinerová, I. – Zápotocký, M. 1999: Polozemnice z období Řivnáčské kultury v Březně u Loun, *AR LI*, 280-299.
- Pleslová-Štiková, E. 1971: Poznámky k otázce synchronizace kultur jevišovické a řivnáčské, *SPFFBU E 16*, 85-88.
- Pleslová-Štiková, E. 1972: Hospodářský a společenský vývoj středoevropského eneolitu, *ZČAS XIV*, 31-102.
- Pleslová-Štiková, E. 1972: Eneolitické osídlení v Lysolajích u Prahy (s příspěvkem B. Soudského), *PA 63*, 3-141.
- Pleslová-Štiková, E. 1981: Chronologie und Siedlungsformen der Řivnáč-Kultur und Kugelamphorenkultur Böhmens, *JMV 63*, 159-171.
- Pleslová-Štiková, E. 1985: Makotřasy: a TRB Site in Bohemia. *FAP 17*.
- Prostředník, J. 2001: Chamská kultura v Západních Čechách, *Praeh XXV/XXVI*, 25-26.
- Rulf, J. 1979: K relativní hustotě osídlení Čech v neolitu a eneolitu, *AR XXXI*, 176-191.
- Rulf, J. 1983: Přírodní prostředí a kultury českého neolitu a eneolitu, *PA 74*, 35-95.
- Rulf, J. 1984: Příspěvek k poznání neolitické kostěné industrie v Čechách, *AR 36*, 241-260.
- Rýzner, Č. 1884: Řivnáč, předhistorické hradiště u Levého Hradce, *PA XII*, 210-215, 299-302.
- Schránil, J. 1924: Skříňkový hrob velvarský a jeho datování, *Obzor prehistorický 3*, 43-48.
- Sklenář, K. 1982: Pravěké nálezy na Mělnicku a Kralupsku, I, II. Mělník.
- Sklenář, K. 1998: *Pravěk na soutoku. Mělník*.
- Sklenář, K. – Sklenářová, Z. – Slabina, M. 2002: *Encyklopedie pravěku v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Praha*.

Stocký, A. 1926: Pravek země České I. Věk kamenný. Praha.

Točík, A. 1963: K otázce mladého eneolitu na juhozápadnom Slovensku, ŠZ 11, 5-22.

Vencl, S. 1960: Kamenné nástroje prvých zemědělců ve střední Evropě, SbNM XIV-A, 1-90.

Vencl, S. 1961: Studie o šareckém typu, SbNM XV-A, 93-140.

Vencl, S. 1972: Několik eneolitických nálezů ze středních Čech, AR 24, 489-513.

Vokolek, V. – Zápotocký, M. 1990: Východní Čechy ve středním eneolitu (otázka zásahu bošácké skupiny), PA LXXXI, 28-58.

Zápotocký, M. 1960: Příspěvky k poznání českého středního českého eneolitu, AR XII, 715-747.

Zápotocký, M. 1994: Eneolithic Studies in Bohemia: 1968-1993, in.: J. Fridrich (ed), 25 Years of Archaeological Research in Bohemia, 37-54. Praha.

Zápotocký, M. 1995: Čáslavská kotlina v eneolitu (1. část), AR XLVII, 58-90.

Zápotocký, M. 1998: Čáslavská kotlina v eneolitu (2. část), AR L, 562-583.

Zápotocký, M. 2000: Cimburk und die Höhensiedlungen des frühen und alteren Äneolithikums in Böhmen. Mit Beiträgen von Lubomír Peške und Slavomil Vencl. PA – Supplementum 12. Praha.

Žebera, R. 1952: Eneolitické hradiště u Vraného na Slánsku, AR IV, 26-28.

Použité www stránky:

www.muzeum-melnik.cz

www.kar.zcu.cz/texty.php

Seznam zkratk použité literatury:

AP – Archaeologica Pragensia (sborník, MHMP, Praha)
AR – Archeologické rozhledy (časopis, Academia, Praha)
AVSČ – Archeologie ve středních Čechách (sborník, ÚAPP-StČ, Praha)
ZČAS – Zprávy české archeologické společnosti
FAP – Fontes archaeologici Pragenses (edice NM, Praha)
JMV - Jahresschrift für mitteldeutsche Vorgeschichte (sborník, Halle/S.)
OP – Obzor prehistorický (časopis, Společnost československých prehistoriků)
PA – Památky archeologické (časopis, Academia, Praha)
Praeh – (sborník, Univerzita Karlova, Praha)
Pv – Pravěk, (časopis, ÚAPP Brno, Brno)
SbNM – Sborník NM (Praha)
SPFFBU – Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity (sborník, FF MU, Brno)
ŠZ – Študijné zvesti (sborník, Archeologický ústav AV SR, Nitra)
VvČ – Výzkumy v Čechách (sborník ARÚ Praha)

Zkratky názvů archeologických kultur:

BK – bádenská kultura
CHK – chamská kultura
JeK – jevišovická kultura
ŘiK – řivnáčská kultura
KKA – kultura kulovitých amfor
KKK – kultura s kanelovanou keramikou
KŠK – kultura se šňůrovou keramikou
KZP – kultura zvoncovitých pohárů
KNP – kultura nálevkovitých pohárů
StK – kultura s vypíchanou keramikou
ÚNK – únětická kultura

Dodatek: Celou práci přikládám na CD. Kromě textu obsahuje i veškerou dokumentaci k řivnáčskému sídlišti ve Vliněvsi.

Seznam příloh:

I. – plány objektů

- plán 1 – polozemnice 536
- plán 2 – polozemnice 536
- plán 3 – řezy polozemnice 536
- plán 4 – polozemnice 513
- plán 5 – řezy polozemnice 513
- plán 6 – objekt 344
- plán 7 – objekt 565
- plán 8 – objekt 423
- plán 9 – objekt 1145
- plán 10 – objekt 1158
- plán 11 – objekt 2253

II. – kresebná dokumentace

- obr. 1 – keramika z polozemnice 536
- obr. 2 – keramika z polozemnice 536
- obr. 3 – keramika z polozemnice 536
- obr. 4 – keramika z polozemnice 536
- obr. 5 – keramika z polozemnice 513
- obr. 6 – keramika z polozemnice 513
- obr. 7 – keramika z polozemnice 513
- obr. 8 – keramika z objektu 344
- obr. 9 – keramika z objektu 344
- obr. 10 – keramika z objektu 423
- obr. 11 – keramika z objektu 423
- obr. 12 – keramika z objektu 565
- obr. 13 – keramika z objektu 1145
- obr. 14 – keramika z objektu 1145
- obr. 15 – keramika z objektu 1145
- obr. 16 – keramika z objektu 1145
- obr. 17 – keramika z objektu 1145
- obr. 18 – keramika z objektu 1145
- obr. 19 – keramika z objektu 1145
- obr. 20 – keramika z objektu 1145
- obr. 21 – keramika z objektu 1158
- obr. 22 – keramika z objektu 1158

- obr. 23 – keramika z objektu 2253

III. – fotodokumentace⁹

- foto 1 – pohled na sondu II při skrývce
- foto 2 – pohled na jihovýchodní část sondy II při skrývce
- foto 3 – polozemnice 536
- foto 4 – polozemnice 513
- foto 5 – objekt 423
- foto 6 – keramika z chaty 536
- foto 7 – keramika z chaty 513
- foto 8 – keramika z objektu 1145

IV. – mapy

- mapa 1 - celkový plán lokality zasazený do katastrální mapy
- mapa 2 - celkový pohled na lokalitu
- mapa 3 - letecká mapa
- mapa 4 - výřez s objekty
- mapa 5 - detail s polozemnicemi
- mapa 6 - hranice sond

---

⁹ Fotodokumentace ostatních objektů nebyla pořízena